

En resa med tvång

Erfarenheter av avvisningar
och utvisningar av
ensamkommande
asylsökande
flyktingbarn

Mehdi Ghazinour
Jonas Hansson
Lars-Erik Lauritz
Mojgan Padyab
Johanna Sundqvist
Malin E. Wimelius
Kenneth Ögren

En resa med tvång

Erfarenheter av avvisningar och utvisningar av
ensamkommande asylsökande flyktingbarn

*Mehdi Ghazinour, Jonas Hansson, Lars-Erik Lauritz,
Mojgan Padyab, Johanna Sundqvist, Malin E. Wimelius, Kenneth Ögren*

Polisutbildningen

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska återvändandefonder

Innehåll

Förord	III
Sammanfattning	V
1. Inledning	1
1.2 Rapportens syfte och frågeställningar	2
1.3 Disposition	2
2. Metod och material	5
2.1 Enkätundersökningen	5
2.2 Datainsamling poliser och socialsekreterare	7
2.3 Datainsamling ensamkommande asylsökande barn	8
2.4 Analysmetoder	9
3. Bakgrund	11
3.1 Aktörerna	12
3.2 Om gräsrotsbyråkrater och interorganisatorisk samverkan – analytiska utgångspunkter	13
3.3 Resultat och slutsatser presenterade i den föregående studien	14
4. Teoretiskt ramverk	17
4.1 Arbetskrav och kontroll på arbetet	17
4.2 Coping	18
4.3 Socialt stöd	19
4.4 Psykisk hälsa	20
4.5 Ensamkommande asylsökande flyktingbarns livsvillkor	20
5. Polisernas och socialsekreterarnas erfarenheter	21
5.1 Poliserna	23
5.2 Socialsekreterarna	25
5.3 Reflektioner kring poliser och socialsekreterare	28
6. Åtta ensamkommande asylsökande flyktingbarns berättelser	29
6.1 Reflektioner kring barnens berättelser	53
7. Syntes	54
7.1 Tjänstemännen och barnen	55
7.2 Utvecklingspotential – en modell över hantering av av- och utvisningar	56
Avslutande ord	57
Referenser	60

Förord

Den här rapporten avslutar forskningsprojektet *Vad är ett värdigt återvändande? En studie av hur polis, Migrationsverk, socialsekreterare, gode män och asylsökande ungdomar agerar vid återvändande*. Projektet, som medfinansieras av Europeiska återvändandefonden, har sedan den 1 januari 2013 bedrivits vid enheten för polisutbildning, Umeå universitet. I rapporten redovisas dels resultat från två nationella enkätundersökningar riktade till poliser och socialsekreterare, dels intervjuer som genomförts med ensamkommande asylsökande flyktingbarn som mottagit beslut om av- eller utvisning. Därutöver syntetiseras hela projektets resultat i det avslutande kapitlet.

De forskare som ingått i projektet är: *Mehdi Ghazinour*, professor vid institutionen för socialt arbete/polisutbildningen; *Jonas Hansson*, doktorand vid institutionen för folkhälsa och klinisk medicin; *Lars-Erik Lauritz*, universitetslektor, föreståndare för polisutbildningen och projektledare; *Mojgan Padyab*, forskare vid institutionen för socialt arbete; *Johanna Sundqvist*, doktorand vid institutionen för folkhälsa och klinisk medicin; *Malin E. Wimelius*, universitetslektor vid statsvetenskapliga institutionen och *Kenneth Ögren*, universitetslektor vid institutionen för socialt arbete. Forskarna i projektet har gemensamt ansvarat för rapportens innehåll, analyser, slutsatser och synteser men rapporten har utarbetats och skrivits med följande ansvarsfördelning:

Ghazinour har arbetat med enkätens utformning, analyserat enkätsvar, intervjuat barnen samt skrivit kapitel 6 och tillsammans med *Wimelius* kapitel 7. Han har också löpande läst och bidragit med synpunkter under rapportens utveckling. *Hansson* har arbetat med enkätens utformning och distribution till polismyndigheter, analyserat enkätsvaren, intervjuat barn samt tillsammans med *Sundqvist* och *Ögren* skrivit kapitel 2, 4 och 5. *Lauritz* har löpande läst och bidragit med synpunkter under rapportens utveckling. *Padyab* har arbetat med enkätens utformning och med analys av enkätsvar. Hon har också löpande kommenterat rapportens samtliga kapitel. *Sundqvist* har arbetat med enkätens utformning och distribution till socialsekreterare, analyserat enkätsvaren, intervjuat barn samt tillsammans med *Hansson* och *Ögren* skrivit kapitel 2, 4 och 5. *Wimelius* har skrivit kapitel 3 och tillsammans med *Ghazinour* kapitel 7. Hon har också löpande kommenterat samtliga kapitel. *Ögren* har arbetat

med enkätens utformning, analyserat enkätsvaren, intervjuat barn samt tillsammans med *Hansson* och *Sundqvist* skrivit kapitel 2, 4 och 5. Forskargruppen har gemensamt skrivit det inledande kapitlet.

Till de poliser och socialsekreterare som deltagit i enkätundersökningen vill vi rikta ett stort tack! Vi vill också varmt tacka de barn som samtyckt till att intervjuas och därmed delat sina historier, erfarenheter och upplevelser med oss. Era röster är helt centrala för de frågor vi arbetar med och vår förhoppning är att projektet ska inspirera till utveckling och förändring av svenska myndigheters arbete med av- och utvisningar av barn.

Forskargruppen vill också rikta ett stort tack till Kenneth Andersson, Migrationsverket, Marcus Nilsson, gränspolisen och Anna Danielsson, Umeå kommun för era värdefulla tankar och synpunkter i egenskap av projektets referensgrupp.

Juni 2015
Lars-Erik Lauritz
Projektledare

Sammanfattning

Föreliggande rapport har två syften. Det ena är att genom en nationell enkätundersökning undersöka och analysera poliser och socialsekreterare vad gäller arbetskrav och kontroll, stresshantering (coping), stöd och psykisk hälsa i relation till arbete med av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn. Det andra syftet är att med hjälp av intervjuer beskriva och analysera ensamkommande asylsökande flyktingbarns erfarenheter och upplevelser av asylprocesser som slutar med av- eller utvisning.

Med hjälp av ett flertal teoretiska perspektiv kan konstateras att det ställs höga psykologiska krav på de tjänstemän som har arbetsuppgifter i av- och utvisningsprocesser som rör barn. En viktig slutsats är att poliserna främst använder sig av emotionell coping i samband med sådana arbetsuppgifter medan socialsekreterare använder sig av både emotionell och problemfokuserad coping. Vad beträffar stöd från de egna organisationerna kan konstateras att en stor andel av poliserna inte tagit del av centrala direktiv och regleringsbrev. Bland socialsekreterarna hade endast en fjärdedel kännedom om centrala styrdokument. På individnivå rapporterade poliserna och socialsekreterarna att de har god tillgång till socialt stöd. Vissa tecken på psykisk ohälsa kunde emellertid också identifieras men sådan har inte nödvändigtvis att göra med deras arbete med ensamkommande asylsökande flyktingbarn.

Intervjuerna med barnen visar både hur de kämpar för sin existens i en kaotisk miljö och att de när hoppet om ett bättre framtida liv. Å ena sidan ger berättelserna uttryck för att barnen upplever en rad avbrott i sin vardag, misstror den svenska lagstiftningen och flera av de tjänstemän de möter. Å andra sidan visar berättelserna hur barnen som individer kämpar vidare genom att lära sig språk, skaffa sig utbildning och lära sig hur samhället fungerar. Motståndskraft är en viktig komponent i deras överlevnadsstrategier.

Sammantaget ligger våra resultat i linje med den kritik som FN:s barnrättskommitté riktade mot Sverige i januari 2015; kommittén ansåg att skyddet av ensamkommande barn var för svagt. I rapportens avslutande kapitel gör vi därför ett försök att konstruktivt bidra till diskussionen om hur av- och utvisningsprocesser kan utvecklas och

förändras. Tidigare rapporter i projektet har konstaterat att de professionella aktörer som förväntas samverka i sådana processer ofta drar åt olika håll. Barnens berättelser visar tydligt att detta medför att de hamnar i kläm. Delvis på grundval av dessa skäl föreslår vi i det sista kapitlet att Barnahus, en samverkansmodell framtagen för barn som varit utsatta för våld eller övergrepp, också skulle kunna användas i av- och utvisningsprocesser. Samtliga inblandade myndigheter skulle finnas på ett och samma ställe och barnen skulle därmed inte behöva slussas mellan olika myndigheter och berätta sin historia flera gånger. Utgångspunkten för Barnahus-modellen är att en barnvänlig miljö som vilar på principen om barnets bästa och på Barnkonventionen i övrigt, behövs för att effektivitet och värdighet i av- och utvisningsprocesser ska kunna förenas på ett bättre sätt.

1. Inledning

Sedan 2013 har forskningsprojektet *Vad är ett värdigt återvändande? En studie av hur polis, Migrationsverk, socialsekreterare, gode män och asylsökande ungdomar agerar vid återvändande*, bedrivits vid enheten för polisutbildning, Umeå universitet. Projektet medfinansieras av Europeiska återvändandefonden. I den rapport som publicerades 2014, *Avvisningar och utvisningar av ensamkommande flyktingbarn: Om effektivitet, värdighet och barnens bästa från tjänstemäns och gode mäns perspektiv*, redovisades huvudresultat från tre fallstudier som undersökte och analyserade centrala aktörers samverkan och samarbete kring av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn.¹

Avsikten med den här rapporten är att utforska och fördjupa kunskapen om hur aktörerna förhåller sig till arbetet med av- och utvisningar samt hur barnen upplever processerna kring dessa. Utifrån denna ökade kunskap om barnens och aktörernas upplevelser kan utrymme skapas för diskussion och reflektion kring hur sådana processer organiseras. Kunskap om aktörernas upplevelser och erfarenheter kan också bidra till att utveckla arbetsmetoder och vara till gagn för enskilda tjänstemän som bättre vill förstå och hantera de svåra och komplexa ärenden som rör barn som flytt undan krig eller väpnade konflikter och sedan mottar av- eller utvisningsbeslut.

Barns egna röster har sällan hörts tidigare; det saknas med andra ord systematisk forskning om hur ensamkommande asylsökande flyktingbarn upplever och hanterar sin situation. Deras erfarenheter kan handla om möten med svenska myndigheter, hanteringen av svåra situationer i Sverige, erfarenheter av vuxenvärlden eller samhällets stödinsatser. En ökad kunskap om barnens erfarenheter av att möta svenska tjänstemän bidrar med viktiga pusselbitar till den komplexa bild som en asylprocess som

¹ Vad gäller begreppsapparaten bör betonas att vi har valt att använda oss av *av- och utvisningar* snarare än återvändanden. Återvändande är det begrepp som svenska och andra myndigheter ofta föredrar och i regel använder. När beslut om avslag på en asylsökans fattas avvisas emellertid i formell mening det ensamkommande asylsökande flyktingbarn som stannat kortare tid i Sverige än tre månader. Ett barn som stannat längre än tre månader i Sverige utvisas.

utmynnar i avslag utgör. Det bör också noteras att tiden i väntan på uppehållstillstånd eller beslut om av- eller utvisning påverkar barnens hälsa vilket i sin tur sannolikt påverkar själva av- eller utvisningen. En ökad kunskap om barnens erfarenheter kan därför bidra till att ytterligare utveckla rutiner för att hantera deras emotionella behov.

I rapporten placeras poliser, socialsekreterare och barn i ett sammanhang där samtliga aktörer och barnen själva interagerar med utgångspunkt i Migrationsverkets eller domstols beslut om avslag. Redan nu bör poängteras att valet av fokus på poliser och socialsekreterare styrs av det faktum att dessa båda aktörer är de som in i sista stund finns med när ett barn ska av- eller utvisas. Poliserna är de som praktiskt genomför av- och utvisningar (om Migrationsverket överlämnar ett sådant ärende till polisen) och socialsekreterarna är de som har det övergripande ansvaret så länge barnet är kvar i Sverige.

1.2 Rapportens syfte och frågeställningar

Rapporten har som tidigare indikerats, två syften. Det ena syftet är att undersöka och analysera de två aktörerna poliser och socialsekreterare vad gäller arbetskrav och kontroll, stresshantering (coping), socialt stöd och psykisk hälsa i relation till arbete med av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn. Det andra syftet är att beskriva och analysera ensamkommande asylsökande flyktingbarns erfarenheter och upplevelser av asylprocesser som slutar med avslag och därmed av- eller utvisning.

Rapporten ska besvara följande frågor:

- a) Hur upplever poliser och socialsekreterare de krav som ställs på dem och den kontroll som de har över sin situation i arbetet med av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn?
- b) Hur hanterar poliser och socialsekreterare den stress som arbetet med av- och utvisningar genererar (coping)?
- c) Hur påverkas polisens och socialsekreterarens psykiska hälsa i verkställandet av av- och utvisningar?
- d) Hur upplever ensamkommande asylsökande flyktingbarn av- och utvisningsprocesser? Vilka strategier använder de sig av för att överleva och hantera dessa?

1.3 Disposition

I kapitel två presenteras de metoder som använts för att samla in de data som utgör underlag för att uppfylla rapportens båda syften och besvara dess frågeställningar. I kapitel tre beskriver vi de roller olika aktörer har i av- och utvisningsprocesser, vi presenterar också kortfattat vår tidigare studies huvudsakliga resultat samt redogör för de centrala analytiska utgångspunkter vi vägledades av i den.

I det fjärde kapitlet presenterar vi inledningsvis de teoretiska ramar vi använder oss av för att tolka polisens och socialsekreterares hantering av sitt arbete med ensamkommande asylsökande flyktingbarn utifrån arbetskrav och kontroll på arbetet, stresshantering (coping), socialt stöd och psykisk hälsa. Därefter diskuterar vi de teoretiska perspektiv som hjälper oss att analysera barnens upplevelser och erfarenheter.

I kapitel fem redovisas och analyseras polisens och socialsekreterares erfarenheter. I det sjätte kapitlet presenteras i form av berättelser de intervjuer vi gjort med ensamkommande asylsökande flyktingbarn som mottagit av- eller utvisningsbeslut. Kapitlet avslutas med några summerande reflektioner.

I det sjunde och sista kapitlet redogör vi inte bara för den här studiens resultat och slutsatser; vi för ihop och syntetiserar projektets olika delar och presenterar dessutom en vision för hur arbetet med av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn skulle kunna förändras och utvecklas.

2. Metod och material

Rapporten baseras framförallt på enkäter som skickats till poliser och socialsekreterare samt på intervjuer som genomförts med ensamkommande asylsökande flyktingbarn. Därtill uppmärksammas och refereras relevant forskning med betydelse för våra forskningsfrågor. I det här kapitlet beskriver vi både enkätens olika delar och principerna för datainsamlingen.

2.1 Enkätundersökningen

Enkätundersökningen bestod av fyra frågeformulär som undersöker olika aspekter av polisers och socialsekreterares arbete med av- och utvisningar; närmare bestämt arbetskrav och kontroll på arbetet, stresshantering (coping), socialt stöd och psykisk hälsa. I det följande avsnittet beskrivs ingående vilka frågeformulär vi använt oss av.

Karaseks arbetskrav och kontrollmodell (DCSQ)

Arbetsstress undersöktes genom den svenska versionen av Karaseks arbetskrav och kontrollmodell (Sanne, Torp, Mykletun, & Dahl, 2005). Baserat på tio frågor om psykisk arbetsbelastning och möjlighet att styra arbetsuppgifter kodades tre variabler: (1) intellektuellt handlingsutrymme, som avser krav på skicklighet och uppfinningsrikedom och möjlighet att lära sig nya arbetsuppgifter; (2) kontroll över beslut, som hänvisar till frihet att bestämma vilket arbete som ska göras och hur man ska utföra arbetet; (3) psykologiska krav, vilket avser arbetets hastighet och tidspress, psykiska påfrestningar och motstridiga krav. Därefter kodades en variabel som benämndes *beslutsutrymme utifrån intellektuellt handlingsutrymme och kontroll över beslut*. Detta gjordes, eftersom de två aspekterna enligt Karasek, ofta verkar tillsammans. Psykologiska arbetskrav och beslutsutrymme studerades utifrån fyra frågor om arbetskrav och sex frågor om beslutsutrymme på en fyrgradig skala (1–4). Genom att addera poängen varierar psykologiska krav mellan 4 och 16 och beslutsutrymme mellan 6 och 24. Ju högre poäng, desto högre psykologiska krav och högre beslutsutrymme.

Ways of Coping (WoC)

Den svenska versionen av Ways of Coping Questionnaire (WCQ) användes som instrument för att bedöma copingstrategier (Ahlström & Wenneberg, 2002). Skalan mäter vilka copingstrategier som används för att hantera en specifik situation relaterad till verkställigheten av en av- eller utvisning av ett ensamkommande asylsökande flyktingbarn. Instrumentet består av 66 påståenden som ska besvaras utifrån den beskrivna situationen, varje påstående har fyra svarsalternativ från 0 – 3 på en skala och ett svarsalternativ ska markeras. Siffrorna indikerar hur frekvent använd varje enskild copingstrategi är. Siffrorna betyder: 0 = Stämmer inte alls, 1 = Stämmer inte så bra, 2 = Stämmer ganska bra, 3 = Stämmer helt. Ett påstående löd till exempel: *Jag försökte analysera problemet för att förstå det bättre*. De 66 påståendena är uppdelade i åtta copingstrategier: konfronterande, distansierande, självkontrollerande, söker socialt stöd, accepterande, undvikande, problemlösande och positivt omvärderande (Folkman & Lazarus, 1988). Resultatet redovisades i hur stor utsträckning – angivet i procent – som de olika copingstrategierna används.

Socialt stöd i och utanför arbetet

Polisernas och socialsekreterarnas stöd i och utanför arbetet undersöktes med hjälp av två enkäter, Tjänstemannaenkäten och The Interview Schedule for Social Interaction (ISSI).

Tjänstemannaenkäten utarbetades av forskarlaget och innehåller inledningsvis ett antal bakgrundsfrågor om ålder, kön och år i yrket. De centrala frågorna handlar därefter om i vilken utsträckning dessa tjänstemän har tagit del av relevanta policydokument; i polisens fall regleringsbrev om krav på ökad effektivitet och respekt för barnens värdighet, Återvändandedirektivet, samt dokument som rör organisationsstöd genom debriefing. För socialsekreterarna handlade frågorna om exempelvis användningen av BBIC (Barns Behov I Centrum) och organisationsstöd i form av extern handledning. Återvändarenkäten berör företrädesvis frågor på organisationsnivå. På individnivå använde vi oss av *The Interview Schedule for Social Interaction* (ISSI). Enkäten användes för att få en uppfattning om det stöd som individen får genom sociala relationer. Två teman är centrala: 1) AVSI (Availability of Social Interaction) social interaktion, vilket innebär tillgång till vardagsrelationer och 2) AVAT (Availability of Attachment) anknytning eller emotionella relationer, vilket innebär tillgång till nära relationer. Svaren på frågorna tilldelades en poäng på 0 eller 1, vilket gav en möjlig poängsättning från 0 till 6 på både AVAT och AVSI (Brunt & Hansson, 2002).

AVSI baserades på sex frågor exempelvis, ”Hur många människor känner Du och har kontakt med, som har samma intresse som Du? Hur många människor, känner, träffar eller samtalar Du med under en vanlig vecka? Är det ungefär lagom många människor Du träffar i ditt vanliga liv, skulle du vilja träffa fler eller färre människor?”.

Frågor som AVAT baserades på var till exempel ”Hur många finns det i Din familj och bland Dina vänner, som Du kan tala öppet med utan att behöva tänka Dig för? Finns det någon särskild person som känner sig stå väldigt nära dig? Har du någon särskild person som du kan dela dina innersta känslor med när du känner dig lycklig?”

General Health Questionnaire 12 (GHQ-12)

General Health Questionnaire (GHQ-12) är en enkät med 12 frågor utvecklade för att studera psykisk ohälsa (Arnetz, Arble, Backman, Lynch, & Lublin, 2013; Banks et al., 1980; Goldberg & Williams, 1988). De frågor som ställdes gällde koncentration, sömn, beslutsfattande, förmåga att hantera problem, känna att dagarna varit meningsfulla eller om man upplevt sig själv som värdelös samt om man på det hela taget känt sig någorlunda lycklig de senaste veckorna. Goldberg, Oldehinkel och Ormel's (1998) rekommendation användes för att bestämma brytpunkten för skillnaden mellan individer med och utan psykisk ohälsa.² Vi använde Goldbergs ursprungliga poängsättning av svarsalternativ: gjorde ”inte alls” och ”inte mer än vanligt” som ”0” och ”något mer än vanligt” och ”mycket mer än vanligt” som ”1”, vilket gav en möjlig poängsättning från 0 till 12, där högre poäng är tecken på sämre psykisk hälsa.

2.2 Datainsamling poliser och socialsekreterare

Under våren och hösten 2014 kontaktades samtliga 21 polismyndigheter i Sverige. Syftet med projektet förklarades i ett brev och genom muntliga kontakter som en av forskarna hade med polismyndigheterna. Tre av myndigheterna tackade nej till att delta i studien. Övriga polismyndigheter tog emot enkäten genom sin HR-personal, enhetschef eller gruppchef. Enkäten och ett informationsbrev om studiens syfte, upplägg och etiska riktlinjer samt ett frankerat svarskuvert skickades i ett slutet kuvert till kontaktpersonerna på respektive myndighet. Dessa personer förmedlade kuverten till de poliser som skulle svara på enkäten. Poliserna kunde därefter fylla i enkäten och själva skicka tillbaka den i det frankerade kuvertet. Samtliga polismyndigheter som tog emot enkäter förmedlade dem till poliser vid gränspolisstyrelsen eller motsvarande samt till poliser som fanns tillgängliga utifrån rådande förutsättningar på respektive myndighet. Av de 2294 enkäter som skickats ut har 720 poliser besvarat och skickat tillbaka enkäten.

Det visade sig att 84 poliser vid 18 polismyndigheter beskrev att av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn ingår i deras arbetsuppgifter. Av svaren framgick dock också att betydligt fler poliser än dessa har erfarenhet av denna arbetsuppgift men de har i huvudsak andra typer av arbetsuppgifter och tas i anspråk vid behov.

2 "...om medelvärdet ligger under 1,85 sätts tröskeln till 1/2, 1,85-2,7 sätts tröskeln på 2/3, och över 2,7 sätts tröskeln på 3/4 verkar fungera bäst för GHQ-12" (s. 921).

När det gällde socialsekreterarna upprättades en lista med samtliga socialsekreterare som arbetar med ensamkommande flyktingbarn med eller utan uppehållstillstånd. Vi valde att inkludera alla kommuner i Sverige som under 2013 hade avtal med Migrationsverket om mottagande av ensamkommande asylsökande flyktingbarn. Detta resulterade i 265 kommuner. Detta ändrades sedermera den 1/1 2014 då riksdagen beslutade att barn kunde anvisas även till kommuner utan avtal med Migrationsverket. Vissa socialsekreterarnamn kunde erhållas från landets olika länsstyrelser genom att listor skickades via mail till forskarlaget. I de fall länsstyrelserna inte hade någon uppgift om vilka kommuner eller personer i kommunerna som jobbade med dessa frågor, tog forskarlaget självt kontakt med den aktuella kommunen för att få namn på socialsekreterare. Detta gjordes via e-post med ett bilagt informationsbrev eller via telefonsamtal. När all information var insamlad kontaktades de socialsekreterare som arbetade med ensamkommande asylsökande flyktingbarn i de 265 kommuner i Sverige som ingick i studien via en web-baserad version av enkätformuläret vilken inkluderande informationsbrev om studiens syfte, upplägg och etiska riktlinjer. Totalt sett fick 506 socialsekreterare den web-baserade enkäten, av dessa svarade 133 personer. Två påminnelser skickades ut med två veckors mellanrum.

2.3 Datainsamling ensamkommande asylsökande barn

För att komma i kontakt med barn kontaktade forskarlaget Hem för vård och boende (HVB-hem) och frivilligorganisationer som på olika sätt arbetar med ensamkommande asylsökande flyktingbarn. För att bli inkluderad i studien var kriteriet att barnet skulle ha tre negativa asylbeslut bakom sig och alltså befinna sig i den fas då de förväntas återvända, antingen till sitt födelseland eller till något annat land för att få sin ansökan prövad där. Ytterligare ett centralt kriterium var att barnet skulle bedömas vara i så god psykisk form att intervjun i sig inte skulle göra skada. Totalt har åtta pojkar i 18-årsåldern intervjuats. Dessa barn var vid ankomsten till Sverige i genomsnitt 16 år. De var alla under 18 år i av- och utvisningsprocessens inledning, vilket är anledningen till att de benämns som barn i denna rapport. Det bör framhållas att ett av de intervjuade barnen i egentlig mening inte är ett ensamkommande flyktingbarn utan uppehållstillstånd, men det han berättar har betydelse för studien eftersom forskning om hur livet kan te sig efter av- eller utvisning är mycket knapp.

Intervjuerna har genomförts på olika sätt. Sex av pojkarna intervjuades i fysiska möten, en via telefon. Ytterligare en förmedlade skriftligen sin historia via e-post från hemlandet. En av de åtta pojkarna intervjuades två gånger, den första gången under 2013 och den andra efter två år, detta för att kunna upptäcka om någon förändring skett i hans liv. Samtliga upplystes om att deltagandet var frivilligt och att deras berättelser skulle hanteras så att de inte skulle gå att identifiera. I redovisningen har pojkarna därför fingerade namn, det framgår inte heller var de bor idag. Information

som riskerar att röja deras identiteter har med andra ord valts bort. Vår erfarenhet är att barnen var angelägna om att få berätta sina historier och att de därför gärna deltog i studien. Pojkarna fick också information om att de hade möjlighet att återkomma till oss forskare efter genomförd intervju för uppföljande samtal om de ansåg sig vara i behov av det. Någon sådan kontakt togs dock inte.

Att alla intervjuade är pojkar beror delvis på att pojkar utgör en klar majoritet av de barn som kommer till Sverige ensamma; delvis på att de personer som hjälpt oss att komma i kontakt med barnen har arbetat med just pojkar. Intervjuerna har genomförts på svenska eftersom samtliga pojkar behärskade och kunde uttrycka sig bra på svenska.

2.4 Analysmetoder

Det insamlade materialet från enkäterna har analyserats deskriptivt och intervjuerna med barnen med ett narrativt angreppssätt. Eftersom syftet har varit att analysera och diskutera, har vi utifrån teorier och tidigare forskning gjort tolkningar av materialet för att besvara våra frågeställningar.

Avseende enkäterna har vi använt oss av deskriptiv statistik som innebär att vi har sammanfattat datamaterialet på ett överskådligt sätt med hjälp av medelvärden och procent. Vi har inte undersökt samband mellan krav och kontroll på arbetet, coping, socialt stöd och psykisk hälsa. Eftersom vi valde att fokusera enbart på den grupp som arbetar med ensamkommande asylsökande flyktbarn utfördes inga statistiska sambandsberäkningar.

Gällande barnens berättelser (narrativ) som presenteras i den här rapporten bygger de alltså på intervjuer med pojkar som mottagit beslut om att deras asylansökan inte beviljats och därför inte längre får vara i Sverige. Hur barnens berättelser förstås handlar om det sätt på vilket texten (det berättade) läses (Hernadi, 1987). Ett begränsat antal frågor var bestämda på förhand och följdfrågor användes vid behov av förtydliganden. Intervjuerna var specifika till sin karaktär, det vill säga de kretsade kring barnens erfarenheter av mötet med olika aktörer under asylprocessen. Barnen gavs utrymme att berätta (Mishler, 1986) om upplevelsen under asylprocessen och om tiden efter avslaget. Intervjuerna kontrollerades efter fullständig transkribering beträffande begriplighet och vid oklarheter gick de inspelade ljudfilerna igenom ytterligare en gång av någon annan i forskargruppen än den som intervjuade barnet. Detta tillvägagångssätt resulterade i en förbättrad begriplighet. Därefter omformades den slutligt erhållna texten till en sammanhängande narrativ text. Strukturmässigt indelades narrativen enligt en kronologisk logik där läsaren kan ”följa” barnet från flykten från hemlandet/resorna och ankomsten till Sverige samt barnets aktuella situation vid intervjutillfället.

Fler intervjuer än åtta gjordes inte eftersom barnens berättelser alltmer liknade varandra. De samlade berättelserna ger sammantaget en bred och rik bild av deras

erfarenheter och upplevelser. De ska dessutom ses i ljuset av vår tidigare studie, vi återkommer till den och utvecklar relationen mellan studierna i rapportens avslutande kapitel.

3. Bakgrund

Den svenska regeringen har slagit fast att barn som kommer ensamma till Sverige för att söka asyl ska kunna återvända hem på värdiga sätt om svenska myndigheter finner att de inte har skyddsbehov i landet. Verkställandet av av- och utvisningar måste därför ske med utgångspunkt i mänskliga rättigheter och i vad som anses vara barnets bästa. Samtidigt har regeringen emellertid klart uttalat att arbetet med av- och utvisningar måste effektiviseras. Vi har tidigare kartlagt, analyserat och jämfört hur de aktörer – tjänstemän på Migrationsverket, socialsekreterare, gode män, HVB-personal och polis – som återfinns närmast de barn som ska av- eller utvisas förhåller sig till den uppgiften, hur de tolkar de konventioner, direktiv och lagar som reglerar deras verksamheter och hur de samarbetar och samverkar med varandra. Det var särskilt den potentiella konflikten mellan krav på ökad effektivitet å ena sidan och krav på respekt för barnens mänskliga rättigheter å den andra som intresserade oss. Kartläggningen och analysen baserade sig på 49 intervjuer genomförda i tre olika geografiska kontexter; Västerbotten, Skåne och Värmland (Ghazinour et al., 2014a). Studien var en av de första i sitt slag då såväl svensk som internationell forskning om av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn är mycket begränsad (Ghazinour et al., 2014b).

I det här bakgrundskapitlet beskrivs först kort de roller och uppgifter som tjänstemän på Migrationsverket, socialsekreterare, gode män, HVB-personal och poliser har i relation till ensamkommande asylsökande flyktingbarn som ska av- eller utvisas³. Därefter rekapitulerar vi de centrala analytiska utgångspunkter som vägledde oss i den föregående studien. Vi gör detta för att dessa har bäring också på de resultat vi presenterar i den här rapporten. När enkätsvaren analyseras kan nämligen en rad intressanta observationer om samverkan och mänskliga rättigheter göras. Merparten av det här kapitlet ägnas dock åt att sammanfatta de huvudsakliga resultaten från den tidigare studien.

3 Beskrivningen bygger på våra tidigare rapporter, för mer detaljerad information hänvisas därför till dem (Ghazinour et al. 2014a och 2014b).

3.1 Aktörerna

Ensamkommande flyktingbarn möter som asylsökande flera olika myndigheter och ett stort antal aktörer efter sin ankomst till Sverige. *Migrationsverket* prövar asylansökningarna och är den instans som fattar beslut om permanent uppehållstillstånd ska beviljas eller inte. Verket ansvarar också för de barn som nekats uppehållstillstånd och alltså måste lämna landet. Om barn som mottagit beslut om att de inte får stanna i Sverige väljer att inte samarbeta med Migrationsverket kan ansvariga tjänstemän lämna över verkställigheten av ärendet till polisen. *Kommunerna* är ansvariga för att alla vuxna och barn som befinner sig inom kommungränsen får det stöd och den hjälp de behöver. Socialtjänsten är därför ansvarig också för ensamkommande asylsökande flyktingbarn, även under den tid deras asylansökan behandlas. En klar majoritet av alla barn som kommer ensamma som flyktingar till Sverige placeras i Hem för vård och boende (HVB). Där arbetar en eller två kontaktpersoner nära barnet och ansvarar för att vardagsrutiner etableras och fungerar.

Alla ensamkommande asylsökande flyktingbarn har enligt lag rätt till en *god man* som i vårdnadshavarens ställe företräder barnet, sköter deras angelägenheter och ansvarar för deras personliga förhållanden. Den gode mannen tar tillsammans med barnet emot det beslut Migrationsverket fattar i asylärendet. Vid ett negativt besked kan den gode mannen bistå i en eventuell överklagandeprocess och under en av- eller utvisning medverkar den gode mannen i den planering som processen föregås av. *Polisen* involveras i av- och utvisningar om ett barn håller sig undan eller tydligt visar att han eller hon inte tänker medverka i processen. Polisen har befogenhet att använda tvångsmedel, om än i sista hand, för att kunna genomföra en av- eller utvisning. Användning av tvångsmedel måste alltid vara proportionerliga och ska vidtas med respekt för barnets värdighet, grundläggande mänskliga rättigheter och fysiska integritet. Polisen reser antingen själva med barnet eller tillsammans med Kriminalvårdens transporttjänst till det förmodade hemlandet.

Samtliga aktörers verksamheter regleras såväl av internationella konventioner, EU-direktiv som svensk lagstiftning. Barnkonventionen tar sin utgångspunkt i barnets bästa och stipulerar att samtliga vidtagna åtgärder (av såväl offentliga som privata aktörer, domstolar, lagstiftande organ, sociala välfärdsinstitutioner och administrativa myndigheter) som rör barn ska ha barnets bästa för ögonen. Vidare anger Återvändandedirektivet, som antagits av EU:s medlemsländer, att myndigheter som ska av- eller utvisa barn måste försäkra sig om att det finns ett ordnat mottagande i hemlandet. Den svenska utlänningslagen har därför ändrats och gör numera gällande att en familjemedlem, utsedd förmyndare eller mottagningsenhet *väl lämpad* att ta hand om barn, exempelvis barnhem eller sociala myndigheter, måste ta emot barnet vid ankomst.

3.2 Om gräsrotsbyråkrater och interorganisatorisk samverkan - analytiska utgångspunkter

För att kunna analysera aktörernas förhållningssätt till värdighet och effektivitet i av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn och för att kunna dra slutsatser om deras samarbete och samverkan, använde vi oss i den tidigare studien såväl av teorier om gräsrotsbyråkrater som av teorier om interorganisatorisk samverkan. Nedan presenteras dessa kortfattat.

Vissa politikområden lämpar sig mycket illa för detaljstyrning på grund av den karaktär de har, politikerna uttrycker istället därför styrningen i termer av övergripande mål och anser att de professionella grupper som verkar inom områdena ska ges stora handlingsutrymmen i förhållande till målen. Med hjälp av sina kunskaper och erfarenheter förväntas de fatta rimliga och välavvägda beslut. Av det skälet, argumenterade Michael Lipsky (1980), måste den offentliga politiken studeras i de möten som dessa professionella grupper dagligen har med människor som berörs av deras verksamhet. Lipsky lanserade begreppet gräsrotsbyråkrater (*street-level bureaucrats*) och menade att det var när dessa gräsrotsbyråkrater (lärare, socialarbetare och poliser exempelvis) mötte medborgare (eller asylsökanden) som policy i praktiken skapades. Eftersom mötena gestaltas på olika sätt och gräsrotsbyråkraterna använder sina handlingsutrymmen för att skapa egen praxis, ta hänsyn till individuella behov, bortse från regler och göra egna tolkningar av politiska mål, får politiken flera olika skepnader.

Genom att analytiskt betrakta poliser, socialsekreterare och tjänstemän på Migrationsverket som gräsrotsbyråkrater med vida handlingsutrymmen och stort ansvar kunde vi i den tidigare studien identifiera och jämföra hur de tolkade och förhöll sig till värdighet och effektivitet och på så sätt vinna kunskap om och förståelse för hur det går till när politisk styrning omsätts i praktiken i just det här fallet. En sådan analys är viktig eftersom det är deras ansvar att i mötena med de ensamkommande asylsökande flyktingbarn som ska av- eller utvisas, upprätthålla respekten för barnens rättigheter och hela tiden utgå från barnets bästa när beslut fattas. Vi var också intresserade av om aktörerna uttryckte några principiella invändningar mot målet om ökad effektivitet och bibehållen värdighet; om de ansåg sig ha tillräckliga resurser (i form av tid, information, ekonomi och kompetens) för att kunna nå målen och om de ansåg att det förelåg några oklarheter avseende vad det var som skulle åstadkommas.

Vi antog att gemensamma eller skilda förhållningssätt till vad som är värdigt, vad som är effektivt och vad som utgör barnets bästa skulle få konsekvenser för aktörernas samarbete och samverkan.

I den litteratur som under senare år vuxit fram kring interorganisatorisk samverkan har en rad faktorer identifierats som befunnits hindra respektive underlätta sådan samverkan. I sammanhanget bör emellertid poängteras att samverkansbegreppet är svårdefinierat. En juridisk definition saknas liksom enighet bland de forskare som

studerat den här typen av interaktion. Likt många andra forskare valde vi dock att förhålla oss till begreppet genom att betrakta samarbete som en överordnad kategori inom vilken graden av interaktion och integration mellan de samarbetande aktörerna beskriver samarbetets karaktär. Samordning handlar då om kommunikation med målet att undvika störningar och förstärka effekterna av enskilda aktörers insatser. Samverkan däremot handlar om att bidra med egna resurser, erfarenheter, kompetenser och kunskaper i syfte att lösa gemensamma uppgifter (Johansson, 2008). De hinder för effektiv samverkan som identifierats är bland andra avsaknad av gemensamma mål (alternativt vaga mål), oklara ansvarsförhållanden, svag sammanhållning, olika regelverk, otydliga roller, olikheter i organisationskultur och struktur, skilda professionella normer samt svag tillit och brist på förtroende mellan aktörerna. Omvänt anses tydliga mål och ansvarsförhållanden, stark sammanhållning, likheter i regelverk, organisationskultur och struktur, tydliga roller, liknande professionella normer och stark tillit och förtroende vara faktorer som gynnar interorganisatorisk samverkan (Danermark, 2000; Johansson, 2008; Strinnlund, 2003; Ödlund, 2010). I den tidigare studien var vår ambition att karaktärisera den samverkan som ägde rum mellan aktörerna; vad var det som var särskilt utmärkande för den i de tre fallen (Ghazinour et al., 2014)?

3.3 Resultat och slutsatser presenterade i den föregående studien

Studiens övergripande resultat var att målen om effektivitet och värdighet i praktiken gestaltade sig på både liknande och skilda sätt eftersom aktörerna i Västerbotten, Skåne och Värmland gjorde egna tolkningar av och fyllde begreppen med mening utifrån sina professionella erfarenheter, roller och uppdrag. Aktörerna använde sina respektive handlingsutrymmen för att göra olika tolkningar av begreppen värdighet, effektivitet och barnets bästa. Det var också möjligt att identifiera ett tydligt mönster i intervjumaterialet; oavsett geografisk kontext ansåg generellt de intervjuade poliserna och tjänstemännen på Migrationsverket att barnets bästa var att återförenas med sin familj, de ansåg också att det inte var så komplicerat att balansera effektivitet och värdighet. Även om variationer förekom var socialsekreterare, HVB-personal och gode män mer ifrågasättande än poliserna och tjänstemännen på Migrationsverket avseende möjligheten att kombinera effektivitet och värdighet. För socialsekreterare, HVB-personal och gode män var det heller inte självklart att det bästa för barnet alltid var att återförenas med sin familj. Samverkan mellan aktörerna utmärktes bland annat av att den framförallt var inriktad på informationsutbyten och tycktes vara mycket personberoende samt att den i stor utsträckning handlade om samordning.

I den tidigare studien drog vi fyra övergripande slutsatser som vi här återger ordagrant:

För det första gör aktörerna i Västerbotten, Skåne och Värmland egna tolkningar av och fyller begreppen effektivitet och värdighet med me-

ning utifrån sina professionella erfarenheter, roller och uppdrag. Analytiskt kan vi konstatera att en del aktörer använder sina handlingsutrymmen för att välja bort samarbete, att andra skapar egen praxis och att åter andra gör prioriteringar som får direkta konsekvenser för de ensamkommande flyktingbarnen som ska av- eller utvisas. Uppfattningen om vad som är ett värdigt återvändande skiljer sig med andra ord åt.

För det andra kan de största skillnaderna inte identifieras mellan Västerbotten, Skåne och Värmland utan mellan aktörskategorierna. Polisen och Migrationsverket anser generellt att effektivitet och värdighet går att förena, även om argumentationen kan se olika ut. Poliserna och tjänstemännen på Migrationsverket har, jämfört med de andra aktörerna, oftare ett uttalat legalt perspektiv och ser både värdighet och respekt för barnens mänskliga rättigheter som inbäddade i det juridiska ramverket. Poliserna betonar dessutom att värdigheten är kopplad till själva verkställandet av en av- eller utvisning. Sådana går att genomföra på värdiga sätt även om tvång måste användas, men uppfattningen är att tvånget bör minimeras och att det bästa vore om barnen frivilligt valde eller kunde förmås att frivilligt återvända. Socialsekreterare, HVB-personal och gode män anser däremot i huvudsak att ett återvändande mot ett barns vilja inte någonsin kan bli värdigt. De är också mer benägna att se det som att Barnkonventionen i relation till utlänningslagen hamnar i underordnad ställning. En potentiell konsekvens av aktörernas olika sätt att tänka är att barnen får motstridiga signaler eller att åtgärder som ska vidtas för deras räkning *“hamnar mellan stolarna”*.

För det tredje finns också betydande likheter mellan aktörerna. Samtliga betonar gott bemötande, god kommunikation och tydlig information i relation till de barn som fått av- eller utvisningsbeslut. Tvivelsutan strävar många efter att lösa sina uppgifter så bra som möjligt och efter att skapa situationer för barnen som är så goda som omständigheterna medger.

För det fjärde kan emellertid konstateras att aktörernas olika förhållningssätt får konsekvenser för deras samverkan. En ytterligare likhet mellan Västerbotten, Skåne och Värmland är att samverkan överlag kan beskrivas som begränsad, oklar, personberoende och som varande i avsaknad av gemensamma mål. Aktörerna uttrycker återkommande

en brist på tillit och många uppger att de känner sig ensamma och har uppdrag som ingen annan aktör förstår. Goda erfarenheter av samverkan finns dock men det är tydligt att skilda professionella normer, organisationskulturer, erfarenheter och perspektiv försvårar samverkan. (Ghazinour et al, 2014a, 60–61).

Dessa fyra slutsatser utgör grunden för de frågor som ställs i den här rapporten. Av teoretiska skäl finns det anledning att anta att gräsrotbyråkrater tidvis kan uppleva stor frustration och befinna sig i situationer som innebär moraliska dilemman för dem (Lipsky, 2010). Av den orsaken är det intressant för oss att undersöka deras upplevda arbetsbelastning, hälsa och stress. Vi har – som tidigare framgått – valt att koncentrera oss på poliser och socialsekreterare eftersom dessa båda yrkeskategorier ska svara för implementeringen av beslut fattade av Migrationsverket. De fyra slutsatserna ger dock också upphov till frågor som explicit utgår från barnens perspektiv och upplevelser. Innebär då aktörernas olika sätt att tänka och förhålla sig till av- och utvisningar konflikter att barnen upplever att de får motstridiga signaler? Alla de intervjuade aktörerna ger dessutom uttryck för hur de uppfattar barnens bästa och vad det är som bidrar till att öka barnens trygghet, men vilka upplevelser och erfarenheter har ensamkommande asylsökande flyktingbarn själva? I den här rapporten bidrar vi med kunskap – som tidigare varit mycket knapp – om sådana upplevelser och erfarenheter.

4. Teoretiskt ramverk

Det här kapitlet är uppdelat i två delar. Den första delen innehåller de teoretiska perspektiv och ramar vi utgår ifrån för att tolka de professionellas hantering av sitt arbete med de ensamkommande asylsökande flyktingbarnen; arbetskrav och kontroll, coping, socialt stöd och psykisk hälsa. Den andra delen fokuserar explicit på barnen som ska av- eller utvisas och de faser som dessa barn genomgår under asylprocessen. Syftet är inte primärt att utförligt redovisa varje perspektiv utan att påvisa hur komplext kunskapsområdet runt av- och utvisningar är. Därför kräver analysen av vårt insamlade datamaterial en rad olika perspektiv för att fånga upp denna komplexa verklighet.

4.1 Arbetskrav och kontroll på arbetet

Den psykosociala arbetsmiljön är en central faktor som påverkar arbetsprestation, produktion, stress och hälsa. Karaseks (1979) forskning från slutet av 1970- och början av 1980-talet analyserade orsakerna men inte konsekvenserna av psykosociala problem i arbetsmiljön. Detta angreppssätt har sedan dess dominerat stressforskningen inom arbetslivet. Karaseks teori identifierar två avgörande psykosociala aspekter i arbetssituationen som kan ha betydelse för arbetstagares stress och hälsa, nämligen arbetskrav och kontroll. Ohälsa och psykisk stress uppstår när det finns en obalans mellan arbetskrav och de anställdas kontroll över arbetssituationen. Teorin fokuserar med andra ord på miljön runt den enskilde och inte på individens personlighet. Den beskriver också hur krav och kontroll över arbetet påverkar anspänning, arbetstillfredsställelse och inlärning.

Karaseks forskning är baserad på anställdas upplevelse av arbetsvillkor och mentala krav i relation till hur de känner att de kan styra sin egen arbetssituation. Krav i arbetet handlar om individens upplevda arbetskrav och kontroll i arbetet handlar om hur autonom individen känner sig i arbetet. Denna indelning gör det möjligt att identifiera faktorer på arbetsplatsen som påverkar medarbetarnas trivsel och hälsa. Det mest centrala begreppet i modellen är stress. Stress uppstår när kraven är högre än kontrollen. Karasek menar, utifrån arbetskrav och kontroll att upplevelse av höga

krav och liten kontroll över beslut och hur arbetet görs, leder till att arbetsbelastningen upplevs som hög och stressfylld (Karasek, 1979). Höga krav och högt beslutsutrymme kan skapa förutsättningar för utveckling och lärande på arbetet, förutsatt att kraven är rimliga. Låga krav och lågt beslutsutrymme riskerar att skapa en passivitet i organisationen. Låga krav och högt beslutsutrymme minskar visserligen risken för psykisk ohälsa men kan innebära att arbetsuppgifterna upplevs som enkla och meningslösa. Arbetskrav- och kontrollteorin utvecklades senare av Karasek och Theorell (1990) och idag fokuserar den på relationen mellan psykologiska arbetskrav och kontroll i arbetet samt socialt stöd från kollegor och chefer (Karasek et al., 1998).

4.2 Coping

Selye (1978) lanserade stressbegreppet inom den medicinska forskningen på 30-talet och definierade stress som kroppens generella, icke-specifika, respons på ett påfrestande stimuli (individuell stress). Han argumenterade för att denna icke-specifika respons följer ett bestämt, generellt mönster, som han kallade ”general adaptation syndrome” (GAS). Mönstret innehåller tre faser, alarmfasen, motståndsfasen och utmattningsfasen. Först inträder alarmfasen, med en serie fysiologiska förändringar, till exempel hormonpåslag.

Förmågan att hantera stress skiljer sig åt mellan olika personer. Med en god hanteringsförmåga i en stressig situation upplevs ett stresspåslag inte lika påfrestande och utfallet av den stressfyllda händelsen har setts leda till färre stressrelaterade symtom än med en sämre hanteringsförmåga (Parkes, 1990). Denna hanteringsförmåga (oavsett om den är positiv eller negativ) brukar benämnas coping. Begreppet coping beskrivs som olika strategier som individer använder sig av för att hantera interna och externa krav i situationer som bedöms som stressframkallande (Folkman, 1984). De krav som nämns i denna definition kan handla om situationer eller händelser som utlöser psykisk stress, vilket är den typ av stress som aktiverar copingprocessen. De tankar, känslor och handlingar som följer beror på individens bedömning av den stressfulla situationen (Ben-Zur & Michael, 2007).

I den primära bedömningen (primary appraisal) kan individen uppfatta den omedelbara situationen som hotfull, till exempel beroende på resurstillgänglighet (exempelvis stöd, tid) eller utifrån tidigare erfarenheter av liknande händelser. En polis eller socialsekreterare kan exempelvis uppfatta en ny arbetsuppgift antingen som utmanande eller hotfull utifrån tillgång till stöd, tid, kompetens eller tidigare erfarenheter av liknande situationer. I en sekundär bedömning (secondary appraisal) kan individen omvärdera situationen och eliminera upplevda hot genom att bedöma de resurser som finns tillgängliga för dem. I exemplet ovan kan polisen eller socialsekreteraren exempelvis begära assistans från en mer erfaren kollega för att klara av arbetsuppgiften och därmed reducera stress. Copingstrategier ses också som en process, som kan variera över tid

beroende på hur den aktuella situationen gestaltar sig och vilka copingstrategier personen har tillgång till just då (Ahlström & Wenneberg, 2002). Coping brukar delas in i två olika funktioner; *problemfokuserad* och *känslfokuserad* (Folkman & Moskowitz, 2004; Lazarus & Folkman, 1984). Problemfokuserad coping karaktäriseras av att personen försöker ta itu med och lösa de problem i den yttre miljön som utlöser den psykiska stressen. En problemfokuserad coping rörande exempelvis otydliga mål på en arbetsplats, kan vara att be om förtydliganden av sin arbetsuppgift, vilket i sin tur kan ge en minskad upplevelse av stress. Känslomässig coping kännetecknas av att personen försöker hantera eller reglera den känslomässiga reaktionen som kan vara resultat av en stressfull situation som upplevs svår att åtgärda. Det finns olika typer av känslfokuserad coping, som till exempel förnekelse och undvikande (Lazarus, 1993).

Vilken som är den bästa strategin beror på en kombination av hur situationen ser ut och vem personen är som individ. Vid en alltför hög arbetsbelastning kan copingstrategin *acceptans* försvåra situationen om personen ser det som att ingen annan kan utföra arbetet och därför inte ber om hjälp. I en annan situation kan acceptans istället leda till att fokus kan läggas på annat och känslan av stress kan då minska.

Det är vanligt att både känslfokuserade och problemfokuserade copingstrategier förekommer samtidigt; det är situationen som avgör vilken typ av strategi som är mest lämplig (Folkman, 1984). Hur en person väljer att hantera en svår situation är delvis beroende på de resurser personen har att tillgå, såsom hälsa, energi, tro, engagemang, socialt stöd och materiella resurser. Det finns också interna och externa begränsningar som kan göra att en person inte kan dra full nytta av vissa strategier, såsom kulturella värderingar eller en hotfull miljö (Folkman, 1984).

4.3 Socialt stöd

Socialt stöd är det stöd man upplever från personer i sin omgivning (Cohen & Syme, 1985) och det är en viktig skyddsfaktor mot stress som kan tillgodoses i eller utanför arbetet (Viswesvaran, Sanchez, & Fisher, 1999). Undén och Orth-Gomér (1989) menar att socialt stöd ofta används som en generell term för ett brett spektrum av begrepp och handlingar. Deras definition av socialt stöd görs utifrån olika psykologiska behov som kan tillfredsställas genom relationer till andra människor. Dessa behov ses och uppfattas i ett ”anknytningsperspektiv”, det vill säga behovet av känslomässiga relationer, samt som ”social interaktion”, vilket är ett mer komplext begrepp. Detta begrepp bygger på: (1) relationer med gemensamma intressen, (2) relationer som försäkrar om det personliga värdet och (3) allianser som möjliggör för både instrumentella och andra typer av stöd i svåra situationer. Med andra ord handlar socialt stöd enligt Undén and Orth-Gomér (1989) om nära känslomässigt stöd, uppskattning och kontakter inom och utanför familjen samt om en persons sociala nätverk och kontakter för att hantera vardagens stress.

Undén and Orth-Gomér (1989) fann i sin studie att män med lågt socialt stöd var mindre fysiskt och socialt aktiva, mer nedstämda och mindre tillitsfulla än män med högt socialt stöd. Män med lågt socialt stöd var dessutom oftare rökare, de tillhörde lägre samhällsklass, de hade lägre yrkesnivå och lägre utbildning samt mer hälsoproblem, i första hand hjärt- och kärlsjukdomar. Studier har också visat att det sociala nätverkets stöd uppfyller individens behov av stöd i krissituationer (Holahan & Moos, 1990; LaRocco, House, & French Jr, 1980; Rodin & Salovey, 1989).

4.4 Psykisk hälsa

Världshälsoorganisationen, WHO, definierar psykisk hälsa som; ”ett tillstånd av välbefinnande där varje individ inser sin egen potential, kan hantera livets normala påfrestningar, kan arbeta produktivt och fruktbart, och kan ge bidrag till sitt samhälle” (WHO, 2014b). Beträffande psykisk hälsa, uppger WHO att den hänvisar till ”... ett brett utbud av aktiviteter som direkt eller indirekt relaterar till psykiskt välbefinnande och ingår i WHO: s definition av hälsa”⁴ (WHO, 2014a). Det finns ett antal faktorer – sociala, psykologiska och biologiska som bestämmer nivån på den psykiska hälsan hos en individ vid olika tidpunkter. Psykisk ohälsa påverkas av plötsliga samhällsförändringar, social utslagning, risken för våld, diskriminering och kränkning av mänskliga rättigheter. Sårbarhet grundad i personlighetsfaktorer kan påverka benägenheten för mentala störningar (WHO, 2014c).

Ett nyckelområde i arbetet med psykisk hälsa inom WHO behandlar yrkes- och arbetsrelaterade sjukdomar, dessa sjukdomar är ”ett resultat av en exponering för riskfaktorer i första hand i samband med arbete” (WHO, 2014d). Psykosociala riskfaktorer kan påverka individen negativt psykiskt och fysiskt. Enligt WHO är psykiska problem och andra stressrelaterade sjukdomar ”erkända som några av de viktigaste orsakerna till förtidspensionering från arbetet, höga frånvarotal, allmän försämring av hälsa och låg organisatorisk produktivitet” (WHO, 2014d).

4.5 Ensamkommande asylsökande flyktingbarns livsvillkor

Ensamkommande asylsökande flyktingbarns livsvillkor är komplexa varför flera olika perspektiv bör beaktas. Barnens livsvillkor bör förstås utifrån asylprocessens olika faser (tiden före flykten, under flykten och bosättningsfasen). I denna rapport ligger fokus på bosättningsfasen som är den period under vilket barnet lämnar in sin asylansökan och kontakterna med myndigheterna påbörjas. Det är också under denna period som barnens föreställningar om Sverige grundas.

4 ”Hälsa är ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och ej blott frånvaro från sjukdom och handikapp” (WHO, 2014a).

Flyktfaser

Barns såväl som vuxnas erfarenheter av flykt kan sammanfattas i tre faser; tiden före flykten, under flykten och bosättningsfasen (Lustig et al., 2004). Tiden före flykten kan för många barn innebära ett ”avbrott” från vardagen, det vill säga familjelivet, skolan och vänner. Forskning om traumats effekter på barn och vuxna visar att avbrott på grund av traumatiska livshändelser skakar om en människas känsla av sammanhang, säkerhet och tillit (Herman, 1992). Tiden under flykten och vägen till ett land där barn ska söka en fristad präglas mycket ofta av traumatiska händelser såsom sexuella övergrepp, våld och mord samt förlust av föräldrar och syskon (Fazel, Reed, Panter-Brick, & Stein, 2012; Papadopoulos, 2001). Forskning visar också att ensamkommande asylsökande flyktingbarns traumatiska livserfarenheter gör att de omvandlas till en ”closed book”. Det innebär att barnen inte vill prata om sin flykt eller om sitt ursprung med vuxenvärlden (Beek, 2004; Kohli, 2006). Asyltiden i sig innebär dessutom mycket stress som förstärker känslan av otrygghet och påverkar barnets livsvillkor. Bosättningsfasen är den tid när asylprocessen kommer igång med en rad olika möten med vuxna som ska tillämpa de lagar och förordningar som gäller i det nya samhället. Återhämtning sker när ensamkommande asylsökande flyktingbarns känsla av trygghet och säkerhet kan återställas genom tillit till de närmaste vårdgivarna. Ett sätt att skapa goda förutsättningar för återhämtning är att under bosättningsfasen (som ofta sker i HVB-hem) uppmärksamma ensamkommande asylsökande flyktingbarns psykosociala utvecklingsmöjligheter. Fokus bör ligga på hur barnens psykosociala utvecklingsmöjligheter kan främjas trots de traumatiska erfarenheterna och trots att det ofta går lång tid från det att en asylansökan inlämnas fram till av- och utvisning.

5. Polisernas och socialsekreterarnas erfarenheter

I följande kapitel redovisas resultaten från enkätundersökningarna. Vi ger svar på frågor som berör ett antal viktiga aspekter av polisernas och socialsekreterarnas arbete med av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn. Kapitlet ger också svar på frågor om organisationsstöd, stresshantering och psykisk hälsa hos både poliser och socialsekreterare.

5.1 Poliserna

Totalt har 84 poliser som har av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn som arbetsuppgift besvarat enkäten. Poliserna arbetar i någon av de 18 polismyndigheter som deltog i studien. Medelåldern hos den undersökta gruppen är 46 år och 73,5 procent av dem är män. I genomsnitt har de arbetat 5,4 år med att handlägga och verkställa ensamkommande asylsökande flyktingbarns av- och utvisningar.

En knapp majoritet (55 procent) av de tillfrågade poliserna anser att ansvaret för verkställighetsarbetet med av- och utvisningar helt och hållet borde ligga på Migrationsverket, och att polisen enbart bistår vid handräckningar.

Arbetskrav och kontroll på arbetet

Bland poliser som arbetar med av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn (n = 84) är medelvärde för psykologiska krav 10,9 på skalan 4–16 och 2,4 procent rapporterar maxvärde. Medelvärde för beslutsutrymme är 19,3 på skalan 6–24 och 1,2 procent rapporterar 23, vilket är det högsta beslutsutrymmet som rapporterats bland dessa poliser. Inom polisen ställs det särskilda krav på såväl handläggningstider som utredarens kompetens och lämplighet när det gäller barn som antingen är misstänkta eller offer för brott. Poliser som utreder brott mot barn har regelmässig handledning eftersom detta betraktas som ett särskilt krävande arbete av polisorganisationen. För de poliser som arbetar med av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn finns, så vitt vi känner till inte några formella

krav på kompetens eller lämplighet som skiljer sig från ordinarie polisarbete. De har inte heller särskilda krav på handledning. Vårt resultat visar att poliserna rapporterar förhållandevis höga psykologiska krav och samtidigt högt beslutsutrymme.

Stresshantering (Coping)

Frågeformuläret som avser undersöka vilka strategier respondenterna använder för att hantera en stressfull situation, kallas Ways of Coping (WoC). Som tidigare beskrivits handlar formuläret om hur individen använder coping för att hantera en specifik stressfylld situation. Den stressfyllda situationen beskrivs i form av ett scenario som man ska förhålla sig till när frågorna i formuläret besvaras. Poliserna fick följande scenario:

För två dagar sedan var du med och verkställde en 16-årig asylsökande ungdom som berättade om sin flykt till Sverige och om rädslan för att tvingas åka tillbaka och därmed dödas.

I polisgruppen som svarat på enkäten WoC har problemfokuserad coping (39,6 procent) såväl som emotionell coping (60,4 procent) använts. *Problemfokuserad* coping omfattades av planerande problemlösning med 20,1 procent, konfrontativ coping (8,1 procent) och söka socialt stöd (11,4 procent). När det handlar om *emotionell coping* använde poliserna sig av distanserad coping (19,7 procent), det vill säga självkontroll (17,3 procent), positiv omvärdering (10,2 procent), acceptans och ansvarsfullhet (9 procent) och slutligen undvikande coping (4,2 procent).

Generellt sett väcker ärenden där barn är inblandade starka känslor. Ärenden som rör av- eller utvisningar av barn kan betecknas som en stressfylld situation där själva utvisningen inte går att påverka, uppgiften ska ju genomföras oavsett vad den enskilde polisen personligen tycker och känner. Resultatet tyder på att poliserna använder sig mer av känslomässig coping snarare än problemfokuserad coping kopplat till den undersökta situationen. Det innebär i korthet att poliserna försöker hantera den psykiska stressen av att av- eller utvisa ett barn istället för att försöka förändra situationen i sig. Enligt Lazarus är detta ett funktionellt sätt att hantera stressiga situationer som inte går att påverka (Lazarus, 1993).

I en tidigare studie av Larsson, Kempe och Starrin (1988) beskrivs självkontroll som ett sätt att hantera den kontext poliserna arbetar i. Att som polis tvingas arbeta i en provokativ såväl som oförutsägbar arbetsmiljö kräver förmåga att reglera sina känslor för att kontrollera situationen. Vidare visade deras studie att den känslomässiga copingstrategin distansering var mer frekvent använd hos äldre poliser än yngre, vilket gjorde att de yngre poliserna upplevde arbetssituationen mer utmanande och farlig.

Socialt stöd i och utanför arbetet

Av de poliser som arbetar med av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn hade 54 procent tagit del av Återvändandedirektivet och 59 procent tagit del av det regleringsbrev som stipulerar att fler beslut angående av- och utvisningar ska verkställas. Endast 13 procent anger att av- eller utvisning av ensamkommande asylsökande flyktingbarn blivit mer effektivt efter att regleringsbrevens krav 2012. När det gäller Barnkonventionens principer anser 53 procent att dessa i arbetet med ensamkommande asylsökande flyktingbarns av- eller utvisning uppfylls *ofta* och 27 procent *ibland*.

Ett av de organisationsstöd som poliser har tillgång till är organiserad debriefing. Detta är en teknik för psykologisk bearbetning efter en traumatisk händelse (Rikspolisstyrelsen, 2002). Debriefing innebär i korthet att mildra händelsens efterverkningar, påskynda återhämtningsprocessen, reducera såväl fysiska, tanke-, känslö- och beteendemässiga stressreaktioner samt undersöka behovet av ytterligare insatser (Andersson, Tedfeldt, & Larsson, 2000; Nationell bastaktik, 2005, s. 63). I vår studie anger 50 procent av de poliser som arbetar med av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn att de har tillgång till organiserad debriefing.

Bland poliser som arbetar med av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn är medelvärdet på AVAT 4,9 och 39 procent ligger på det högsta värdet (6), vilket tyder på en optimal grad av ett nära känslomässigt stöd, uppskattning och anknytning inom och utanför familjen. Medelvärdet för AVSI är 3,9 och 17 procent ligger på det högsta värdet (6), vilket tyder på en hög grad av social interaktion. Resultatet visar med andra ord att de poliser som arbetar med ensamkommande asylsökande flyktingbarns av- och utvisningar har god tillgång till socialt stöd. Detta är intressant då Schwarzer, Bowler och Cone (2013) i en longitudinell studie av stressreaktioner bland poliser fann att social interaktion fungerar som en buffert mot stress.

Psykisk hälsa

När det handlar om polisernas psykiska hälsa i relation till av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn rapporterar 28 poliser (34 procent) psykisk ohälsa i form av koncentrationssvårigheter, sömnproblem och nedstämdhet. Detta resultat kan jämföras med en annan studie om polisens och socialsekreterares psykiska hälsa i relation till erfarenhet av arbete med av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn. I studien deltog 714 poliser varav 157 med erfarenhet av denna arbetsuppgift. Det visade sig att det inte fanns någon skillnad i psykisk ohälsa mellan de med erfarenhet av arbete med av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn och de utan (Sundqvist, Hansson, Ghazinour, Ögren, &

Padyab, 2015). Detta tyder generellt sett på att de som arbetar med ensamkommande asylsökande flyktingbarn inte mår psykiskt sämre än poliser med andra arbetsuppgifter.

5.2 Socialsekreterarna

Totalt har 101 socialsekreterare som arbetar med ensamkommande asylsökande flyktingbarn besvarat enkäten. Socialsekreterarna finns utspridda i hela landet, men kommer från någon av de 265 kommuner som under 2013 hade avtal om mottagande av ensamkommande asylsökande flyktingbarn. Medelåldern hos den undersökta gruppen är 38 år och 87 procent av dem är kvinnor. I genomsnitt har de arbetat 2,5 år med målgruppen och 78 procent av dem har aktivt sökt sig till att arbeta med just ensamkommande flyktingbarn. Drygt hälften av dem, 56 procent uppger att det är vanligt eller relativt vanligt att de möter ensamkommande asylsökande flyktingbarn som ska av- eller utvisas.

Arbetskrav och kontroll på arbetet

Bland socialsekreterarna som har erfarenhet av ensamkommande asylsökande flyktingbarn (n = 101) är medelvärdet för psykologiska krav 12,7 på skalan 4–16 och 16 procent rapporterar maxvärdet. Medelvärdet för beslutsutrymme är 19,3 på skalan 6–24 och 1,0 procent rapporterar 23, vilket är det högsta beslutsutrymme som rapporterats bland socialsekreterarna i denna grupp.

Enligt Chase (2010) har socialarbetare som inom asylsystemet arbetar med ensamkommande asylsökande flyktingbarn särskilt krävande arbetsuppgifter. Vårt resultat visar att socialsekreterarna rapporterar väldigt höga psykologiska krav men samtidigt en stor möjlighet att påverka sitt arbete i form av beslutsutrymme. I en studie angående socialarbetare i England kombinerar Wilberforce et al. (2012) frågeformuläret för arbetskrav och kontroll med djupintervjuer. De fann att större frihet i sig själv inte ger arbetstillfredsställelse, istället är det kontroll över arbetet som i kombination med arbetskrav är den viktigaste faktorn. Större frihet kan lindra effekterna av högt arbetstryck, men utan kontroll över arbetet orsakar stress. I en annan studie där svenska barnhandläggare inom socialtjänsten jämförts med andra professioner inom social sektor, exempelvis lärare och sjukvårdspersonal, visar Tham och Meagher (2009) att barnhandläggarna har ett ovanligt krävande jobb utifrån arbetsbelastning, svårighetsgrad i arbetsuppgifter och upplevelse av krav i jobbet.

Stresshantering (Coping)

Socialsekreterarna fick precis som poliserna besvara frågeformuläret WoC där syftet är undersöka vilka strategier respondenterna använder för att hantera en stressfull situation. Socialsekreterarnas skulle förhålla sig till följande scenario när de besvarade frågorna i formuläret:

Du har varit socialsekreterare till en 16 årig ensamkommande ungdom som du har haft kontakt med ett tag. För två dagar sedan berättade ungdomen om sin flykt till Sverige och om rädslan för att tvingas åka tillbaka och därmed dödas. I dagsläget har Migrationsverket gett avslag i alla instanser och återvändandet är ett faktum.

Både problemfokuserad coping (45,4 procent) och emotionell coping (54,6 procent) har använts ungefär till lika stor del av socialsekreterargruppen som jobbar med ensamkommande asylsökande flyktingbarn. *Problemfokuserad* coping består av planerande problemlösning (16,2 procent), konfrontativ coping (11,5 procent) och söka socialt stöd (17,7 procent). Den *emotionella* coping som socialsekreterarna använt sig av är distanserad coping (12,4 procent), självkontroll (17,4 procent), positiv omvärdering (10,9 procent), acceptans och ansvarsfullhet (6,7 procent) och slutligen undvikande (7,2 procent).

Socialsekreterarens uppgift i arbetet med ensamkommande asylsökande flyktingbarn som ska av- eller utvisas är att utreda behov och verka stödjande för att barnet ska må så bra som möjligt under tiden i Sverige. De arbetsmetoder och verktyg som finns, bl.a. BBIC, är utvecklade för barn i Sverige och som i framtiden ska befinna sig i Sverige. Resultatet tyder på att socialsekreterarna till lika stor del använder sig av problemfokuserad som en emotionell coping. Det innebär att de som använder en problemfokuserad strategi försöker lösa problem i den yttre miljön som utlöser den psykiska stressen, i det här fallet själva av- eller utvisningen. Eftersom det inte går att påverka av- och utvisningens genomförande blir detta ett omöjligt uppdrag. Problemfokuserad coping blir inte funktionell när situationen inte går att förändra, i förlängningen kan det tvärtom leda till psykisk stress (Lazarus, 1993). De socialsekreterare som använder sig av en emotionell coping försöker istället att hantera den psykiska stressen i sig, utan att förändra situationen. Detta är enligt Lazarus (1993) ett mer funktionellt sätt att hantera stressiga situationer som inte går att påverka.

Socialt stöd i och utanför arbetet

Av de socialsekreterare som arbetar med av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn är det 28 procent som tagit del av Återvändandedirektivet och 24 procent som tagit del av polisens och Migrationsverkets regleringsbrev om att fler beslut angående av- och utvisningar ska verkställas. Endast 16 procent anser dock att av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn har blivit mer effektivt. På frågan om de anser sig använda Barnkonventionens principer i sitt arbete svarar 79 procent att de *ofta* (40 procent) eller *ibland* (39 procent) gör det vid av- eller utvisningsarbetet av ensamkommande asylsökande flyktingbarn. BBIC, används som utredningsverktyg för att undersöka de asylsökande ensamkommande

asylsökande flyktningbarnens behov och 65 procent av socialsekreterarna menar att det inte är en fungerande metod för målgruppen. Majoriteten av socialsekreterarna, 85 procent, uppger att de har tillgång till extern handledning.

Bland socialsekreterarna med erfarenhet av ensamkommande asylsökande flyktningbarn är medelvärdet på AVAT 5,3 och 55,4 procent ligger på det högsta värdet (6), vilket tyder på en optimal grad av ett nära känslomässigt stöd och uppskattning och anknytning inom och utanför familjen. Medelvärdet för AVSI är 3,8 och 18 procent ligger på det högsta värdet (6), vilket tyder på en hög grad av social interaktion. Resultatet visar med andra ord att de socialsekreterare som arbetar med ensamkommande asylsökande flyktningbarns av- och utvisningar har god tillgång till socialt stöd, både i och utanför arbetet. Som tidigare nämnts uppfyller socialt stöd generellt sett individens behov av stöd i psykiskt påfrestande situationer (Holahan & Moos, 1990; LaRocco et al., 1980; Rodin & Salovey, 1989). I sammanhanget är det dessutom viktigt att framhålla att en studie som jämfört socialsekreterare som arbetar med vuxna med socialsekreterare som jobbar med barn, visade att barnhandläggarna rapporterade ett större socialt stöd från arbetsgivaren än vuxenhandläggarna (Hamama, 2011).

Psykisk hälsa

Resultatet visar att 45 socialsekreterare (45 procent) som arbetar med ensamkommande asylsökande flyktningbarn kan betraktas som drabbade av psykisk ohälsa. Resultatet kan jämföras med statistik från Arbetsmiljöverket (2005) som visade att närmare 30 procent av socialsekreterarna uppgav stressrelaterade besvär och psykiska påfrestande utifrån sin arbetssituation. Senare statistik (Arbetsmiljöverket, 2014) visar att 70 procent av socialsekreterarna rapporterade att arbetet var psykiskt påfrestande och 53 procent uppgav att de var trötta och håglösa.

5.3 Reflektioner kring poliser och socialsekreterare

Arbetet med att av- och utvisa ensamkommande asylsökande flyktningbarn är komplext och höga krav ställs på tjänstemän som är inblandade i av- och utvisningar. Hur poliser och socialsekreterare hanterar krav och kontroll samt stress (coping) var en av de centrala frågorna i undersökningen. Två andra centrala frågor handlar om dessa tjänstemäns sociala stöd och psykiska hälsa.

När det gäller den första frågan pekar resultatet på att poliser och socialsekreterare rapporterar höga psykologiska krav och högt beslutsutrymme. Detta resultat kan i relation till deras uppdrag tolkas positivt i den bemärkelsen att höga psykologiska krav och högt beslutsutrymme skapar förutsättningar för att i ännu större utsträckning ta ansvar för barnens bästa i en utvisningsituation.

Vårt resultat visar också att poliserna främst använder sig av emotionell coping medan socialsekreterare använder sig av både emotionell och problemfokuserad coping. Att

poliserna främst använder sig av emotionell coping för att hantera stressen kan bero på att poliserna i vår studie har närkontakt med barnen när omhändertagandet ska ske i samband med utvisningen. Detta ställer höga psykologiska krav på polisen och med det stöd som polisen har i lagen reglerar de beslutsutrymmen i en utvisningssituation. Socialsekreterarnas stresshantering har till största sannolikhet sin grund i att de inte har en lika självklar kontakt med barn som står inför av- eller utvisning som poliserna har. Socialsekreterarna har ansvaret för barnens boende och hälsa så länge de är kvar i Sverige. Detta kan vi tolka som ett processinriktat arbetsförhållningssätt medan det polisen gör är mer handlingsinriktat. Vi vill emellertid poängtera att vårt resultat gällande polisernas och socialsekreterarnas coping är kopplade till just den beskrivna situationen (scenariot) med ett annat scenario hade kanske samma poliser och socialsekreterare visat andra copingstrategier.

Vad beträffar stöd inifrån organisationen bör noteras att nära nog hälften av poliserna inte tagit del av Återvändandedirektivet och att omkring 40 % inte har tagit del av regleringsbrev. Bland socialsekreterarna är det endast en fjärdedel som tagit del av dessa centrala styrdokument för av- och utvisningar. Detta kan betraktas som ett svagt organisationsstöd inom båda myndigheterna, vilket skulle kunna ses som en riskfaktor för psykisk ohälsa. På individnivå rapporterar poliserna och socialsekreterarna att de har en god tillgång till socialt stöd genom nära känslomässiga relationer såväl som ytliga relationer. Detta resultat kan betraktas som en skyddsfaktor i relation till psykisk hälsa.

Avseende psykisk hälsa rapporterar 28 av poliserna (34 %) och 45 av socialsekreterare (45 %) psykisk ohälsa. Det bör poängteras att detta nödvändigtvis inte har att göra med deras arbete med ensamkommande asylsökande flyktingbarn. Att en tredjedel av poliserna och nära hälften av socialsekreterarna rapporterar psykisk ohälsa kan bero på andra faktorer än arbetskrav och kontroll på arbetet, coping eller socialt stöd.

6. Åtta ensamkommande asylsökande flyktingbarns berättelser

I det här kapitlet redovisas summeringar av intervjuer med åtta pojkar som alla varit asylsökande i Sverige och fått avslag på sina ansökningar. Som framgick av kapitel 2, har pojkarna fingerade namn och all information som riskerar att röja deras identiteter har valts bort. Vi har inte i detalj återgivit pojkarnas berättelser men med deras ord sammanfattat upplevelser och erfarenheter av möten med svenska myndigheter både under asylprocessen och efter det att de mottagit beslut om avslag. Deras berättelser är därför återgivna i jag-form och består av fem delar: *bakgrund*, *inledningsfas*, *mellanasfas*, *av- och utvisningsfas* och en *min upplevelse – backspegeln*. Varje del ska förstås i relation till deras asylansökan och mot bakgrund av regeringens beslut avseende effektivitet och värdighet i relation till av- och utvisningar.

Kamal

Bakgrund

Jag kommer från Mellanöstern och flyttade för nästan tre år sedan från mitt hemland till Sverige. Idag är jag nitton år gammal. När jag kom till Sverige var jag jätteung och hade inga tidigare erfarenheter av ett helt nytt land, det var jättesvårt och jättetuft. Jag lämnade min asylansökan i Stockholm.

Inledningsfasen

Från början gick det jättefort. Jag fick komma till intervju efter femton dagar. På den första intervjun på Migrationsverket ställde dom bara några frågor till mig och jag svarade på alla. Det var inte så svårt eller jobbigt för mig. Jag trodde att dom skulle lösa problemet men det gjorde dom inte. Fick komma i kontakt med en socialsekreterare som fixade grejer som boende, mat och pengar. Fick boende på ett HVB-hem där det bodde 14–15 ungdomar. Jag hade det tuft och på socialtjänsten sa dom att dom inte kan göra så mycket men om jag behöver pengar så kan dom hjälpa mig. Det var inte riktigt det som var mitt problem. Jag visste inte om jag skulle få stanna kvar eller om

dom skulle skicka tillbaka mig till mitt hemland där jag hade mycket problem. Man är hela tiden orolig. Det hade jag velat att dom skulle ha hjälpt mig med. Efter det första avslaget tog det sedan lång tid innan jag kom till en andra intervju.

Mellanfasen

Efter den andra intervjun fick jag avslag. Efter drygt ett år fick jag komma till den tredje intervjun, men fick avslag även då. När jag fick mitt tredje avslag läste jag på gymnasiet. Gick första året i gymnasiet och började umgås med folk och lära mig språket – så sa dom att jag måste åka tillbaka. Det var precis när jag hade blivit en del av samhället som dom ville att jag skulle lämna landet. Det var jättejobbigt för mig.

Av- och utvisningsfasen

Under tiden hade jag kontakt med en handläggare på Migrationsverket. Först och främst så lyssnade hon aldrig på mig. Sista mötet med henne var jättetufft, hon var jätteotrevlig mot mig. Jag vågade inte fråga någonting och hon sa att hon inte kunde göra någonting åt det besked jag hade fått. Hon sa bara att jag själv kunde använda det för att återvända, annars skulle polisen tvinga mig att göra det. Jag hade ingen makt där och jag kunde bara lyssna på henne. Jag kunde bara lyssna. Jag slutade träffa henne på Migrationsverket. Men nu ringer hon en gång per månad och påminner mig att jag ska återvända. Hon ringer och frågar om jag själv ska återvända eller om hon ska skicka polisen.

Min upplevelse – backspegeln

De här tre åren som gått varit mycket tuffa år. Jag kan inte göra mycket. Min erfarenhet med Migrationsverket är att varenda gång jag träffade dom och varenda gång jag fick samtal från henne – kan jag inte komma ihåg en enda gång som hon hade en bra nyhet till mig. Det handlade antingen om att jag måste återvända eller om ett negativt beslut från dom. Så man blir lite orolig för att ingen kan hjälpa. Det är tack vare två kompisar och boendepersonalen som jag har levt vidare. Men jag var mest själv och hjälpte mig själv genom att tro på Gud. Religionen är mitt hopp. Jag hade stora drömmar om att fortsätta mina studier och planera för framtiden, men just nu känns min framtid väldigt mörk. Just nu är det svårt att få kontakt med läkare och jag har ont om pengar för att jag ska utvisas. Försöker överleva. Socialtjänsten träffar jag sporadiskt. Kvinnan på Migrationsverket har informerat mig att hon kommer att lämna över mitt ärende till polisen en vecka efter vårt samtal. Så det har gått en vecka och nu vet jag inte vad som kommer att hända. Och jag är väldigt orolig, för hon sa förra gången att hon skulle göra det men jag tror att hon kommer att göra det den här gången. När jag tänker att någon när som helst kan komma och ta mig och tvinga mig att återvända till ett land där det inte finns någon demokrati. Ett land

som har haft massa problem. Vad kommer att hända mig? Jag har ingen makt, jag kan inte göra någonting alls.

Mitt råd till andra barn som ska söka asyl i Sverige är att aldrig ge upp utan att dom ska kämpa för livet. Dom ska inte bli ledsna eller oroliga, men att det säkert kommer att bli tufft för dom. Oavsett om man är ungdom eller vuxen. Om ett barn kommer till ett nytt land och säkert har massa drömmar om framtiden så ska man satsa på dom och hjälpa ungdomarna. Man ska inte tvinga dom att döda deras drömmar. Eller hur?

Ayan

Bakgrund

Jag var 13 år gammal när jag kom till Sverige. Det var under hösten och jag kom till en stad och sökte asyl. Jag skickades till ett ställe i närheten av en annan stad. Fick veta att mitt fingeravtryck fanns i (ett annat EU-land) och att jag ska utvisas dit, till det land som jag hade kommit först, innan jag tog mig till Sverige.

Inledningsfasen

Jag blev rädd och gömde mig. Kom till ännu en stad. Till HVB-personalen där sa jag att jag ska ut ur stan. Sedan vände jag mig till några landsmän och dom hjälpte mig att komma med tåg till en annan stad.

Mellanasen

Gömde mig där i nästan åtta eller nio månader. Bodde hos landsmän. Bytte lägenhet varje dag. Jag var tvungen fråga mina landsmän varje dag tills någon av dom skulle ge mig boende. Jag fyllde 14 och det var tufft. Visste inte vad jag skulle göra. Hade inte mat. Var trött och hungrig. Fick tips av någon om att söka asyl igen. Jag bytte namn och ändrade åldern. Genomgick språkanalys eftersom dom trodde att jag är från ett visst land men genom mitt fingeravtryck förstod Migrationsverket att jag har sökt asyl en gång tidigare.

Av- och utvisningsfasen

Migrationsverket har behandlat mig orättvist. Vägen till Sverige var lång. Jag var tvungen att ta mig genom ett land och sedan till ett annat. Därefter tog jag mig till ett tredje och sedan till ett fjärde. Nu säger Migrationsverket att jag inte behöver åka tillbaka till det fjärde landet men dom vill att jag ska återvända till ett femte land. Men dom säger inget mer. Just nu är jag i ett boende.

Min upplevelse – backspegeln

Jag sover dåligt och vet fortfarande inte vad ska hända med mig. När jag lägger mig jag tänker på allt jag varit med om. Jag är ledsen. Mitt råd till mina jämnåriga är att

dom inte ska komma hit. Till migrationsministern vill jag hälsa att jag ville ha säkerhet i Sverige eftersom jag har levt under hot. Det var därför jag sökte mig hit. Men jag fick inte känna mig trygg i Sverige. Jag är arg. Ibland tänker jag på att döda mig själv. Nuförtiden när allt är ... nu har jag ingenting någonstans. Jag vet ingen annan väg som jag kan ta. Jag kan inte åka till landet dom vill att jag ska till, för där kommer jag att bli dödad. Alla som åker tillbaka till det landet blir dödade. Det är bättre att jag dör här.

Baahir

Bakgrund

Jag fyller snart arton år och pluggar. Jag har bott i Sverige i mer än två år. Mitt liv i Sverige började när jag kom till Stockholm. När jag kom dit kände jag ingen. Då var jag tvungen att sova på T-centralen i tre dagar. Jag hade ingen aning om asyl, jag hade aldrig hört talas om det. Mina tankar var bara kring att hitta en familj där jag kunde bo och hjälpa dom som jag brukade göra hemma i mitt land. Då kan dom ge mig mat och låta mig sova där. Jag har flytt från mitt land på grund av problem. Det var inte lätt att hitta någon, för jag kunde bara ett språk ... mitt modersmål. Varje gång jag såg en person på Stockholmcentralen som kunde vara från min världsdal frågade jag om den personen kunde mitt språk. Det var jättesvårt för mig att förstå och få kontakt med folk.

Jag träffade en kvinna på fredagen, hon satt bredvid mig i solen, för det var jätte-kallt. Jag pekade på min mage för jag var hungrig. Jag hade inga pengar. Hon köpte mat åt mig, hon förstod. På lördagen kom hon dit igen och köpte mat åt mig. På söndagskvällen kom hon och tog med mig hem till henne. Jag fick duscha och hon gav mig mat. Hon hade sina barn där också. Jag sov över och på måndagen skickade hon mig till Migrationsverket där jag fick lämna mina personuppgifter. Dom frågade vem som hade skickat mig. Sedan den dagen var jag med Migrationsverket.

Inledningsfasen

Jag var på Migrationsverket på intervju, efteråt sa handläggaren att jag skulle få svar efter sex veckor. Hon ville veta mer om det jag hade berättat. Jag åkte dit igen och så frågade hon om samma saker som hon redan hade frågat. Det var väldigt många frågor; ”Varför har du lämnat ditt land, vilka är dina föräldrar, var bodde ni, vad hade du för problem?” Efter intervjun sa hon att jag hade gjort det jättebra och att jag skulle få svar om sex veckor. Det gick ungefär 6–7 månader, sedan sa hon att hon ville ha komplettering. Jag åkte dit tillsammans med min gode man. De frågade samma frågor igen. Dom ville ha identitetshandlingar. Jag förklarade för dom att jag inte hade någon kontakt med mitt hemland längre. Folk som bor där vågade inte hjälpa mig för regeringen är en diktatur och ingen vågar hjälpa till. Dom kommer att råka illa ut då.

Efter det kontaktade jag ändå min kompis bror från mitt land. Jag kollade om han kunde gå till skolan och hämta mina intyg därifrån. Han sa att han skulle försöka och när han åkte till skolan för att hämta dom sa dom; ”Varför kommer du hit för att fråga om det?”. Han fick veta att polisen hade varit där och frågat efter mig. Polisen hade bett skolan att tala om för dom att om jag återvänder till skolan så skulle dom hämta mig. De informerade min kompis bror och gav honom sedan papperna. Dom sa; ”Okej, om polisen frågar vem som har varit här och hämtat papperna så kommer vi ge dom din adress”. Han blev jätteorolig och skickade papperna via mail till mig. Jag skickade dom till min gode man som kunde skicka dom vidare till handläggaren.

En dag ringde min gode man och sa att handläggaren på Migrationsverket ville ha alla meddelanden mellan mig och min kompis bror när han skulle skicka papperna. Jag skickade vidare alla meddelanden till min gode man som skickade dom vidare till handläggaren. Efter några veckor sa Migrationsverket att dom ville att jag skulle göra en språkanalys för att veta om jag kom från (hemlandet) som jag sagt. Jag åkte dit och gjorde språkanalysen. Dom sa att det hade gått jättebra. Jag tänkte; ”Kanske dom ville ge mig hjälp och uppehållstillstånd”.

Dom gav mig avslag och sa; ”Din mamma finns, vi ska leta efter din mamma. Det är hon som ska skydda dig”. Min mamma kan inte skydda mig. Ingen kan skydda mig i (hemlandet) om regeringen vill mig illa. Ingen. Jag sa; ”Hur kan min mamma skydda mig när det är regeringen som dödar oss? Dom dödar vem de vill. Dom sa; ”Det är så lagen säger, du har inte tillräckliga skäl för att få hjälp. Det är dina föräldrar som ska hjälpa dig och ta hand om dig”. Jag överklagade till Migrationsdomstolen och Migrationsöverdomstolen och fick samma svar. Ibland läser dom inte det som advokaten har skrivit, dom ger bara samma svar som Migrationsverket har gett. Advokaten blev jättearg, han sa; ”Allt finns här, varför ställer ni samma frågor igen?”. Det är så det har varit. Jag har överklagat mer än fem gånger nu. Jag har fortfarande fått samma svar. Dom säger; ”Om det inte kommer nya omständigheter från ditt land så ska vi inte bevilja dig uppehållstillstånd”.

Mellanfasen

Sist när jag kom till Migrationsverket för att prata om återvändandet hade jag fått en annan handläggare. Inte samma handläggare – en kvinna – som jag först träffade. Dom ändrade till en man från Afrika. Den här mannen har varit jättedum mot mig eftersom han har kompisar i mitt land. Han har en kompis som jobbar på den amerikanska ambassaden. Han kontaktade henne och gav henne alla mina uppgifter, mitt namn osv. Jag tror inte att det är okej att göra sådant. En dag åkte jag dit på möte och så sa han; ”Jag ska prata med den här kvinnan, hon säger att det inte finns några problem i landet mer”. Men varje dag kollar jag på nyheterna vad som händer i landet. Varje dag dödar dom folk. Varje gång det är demonstrationer så dödar dom folk.

Regeringen kan, när dom vill, gå ut på natten och sätta dom i fängelset.

En dag när jag var på Migrationsverket så ringde handläggaren kvinnan på ambassaden för att jag skulle prata med henne. Så fort han ringde henne ville han säga mitt namn. Jag sa; ”Nej, säg inte mitt namn, jag vill inte att du avslöjar mitt namn”. Så fort jag sa ”Hej” till kvinnan så sa hon; ”Hej Baahir!”. Jag frågade ”Hur vet hon mitt namn? Då så sa han att han hade informerat henne. Jag undrade då om man får göra det. ”Ja” sa han. Men jag sa att jag inte trodde att dom får göra så. Kvinnan jobbar ju på den amerikanska ambassaden i mitt hemland. Hon jobbar på amerikanska ambassaden i mitt land! Jag pratade med henne och hon sa att FN och EU har skickat folk för att lugna ner problemen. ”Allt går bra nu” sa hon. Jag sa; ”Jag tror inte på det, du kan inte garantera mig det när jag varje dag ser vad som händer i hemlandet på nyheterna”. Hon blev arg och sa ”Det är inga problem längre här i landet”. Så en vecka efter det här samtalet blev det problem i landet, över hundra människor från två etniska grupper dödades. Två etniska grupper. Det dödades över hundra människor.

Efter det här har vi haft samtal igen och då sa jag till handläggaren att hans kompis hade sagt att det inte skulle finnas mer problem i landet för att både EU och FN är där, men vad var det då som hände förra veckan? Han sa att ingen kan garantera någons liv.

Min gode man anmälde mannen på Migrationsverket. Hans chef och min gode man pratade, men jag vet inte vad dom pratade om. Efter det ringde min gode man till mig för min advokat hade sagt att min gode man skulle ringa till svenska ambassaden i mitt hemland. När min advokat ringde ambassaden och pratade om vilka sätt det finns att skicka mig hem på, så sa ambassaden att dom måste vara jätteförsiktiga när dom lämnar ut någons uppgifter som har sökt asyl. Gode mannen anmälde handläggaren igen till en annan enhet, jag vet inte vilken det var. Men handläggaren fortsätter fortfarande med samma grej. Han sa till mig igen att om dom får prata med någon i hemlandet som kan styrka att jag har haft problem där så kan jag få stanna i Sverige. Jag sa att jag skulle försöka, men jag vet inte om någon vågar prata med dom. Om regeringen får veta att någon har kontakt med dom så kommer dom att få problem, men jag försökte. Jag kontaktade en kompis från mitt hemland via Facebook, jag har inte hållit på med Facebook eftersom jag är rädd. När jag kontaktade min kompis och frågade om han kunde hjälpa sa att han ville att jag skulle sluta kontakta honom för att polisen hade haft honom flera gånger. När jag skulle lämna hemlandet så var jag hos en militär för att regeringen inte skulle tänka att en militär skulle våga vara med mig när jag har problem med någon som jobbar i regeringen. Han gömde mig där för att han var kompis med mina föräldrar. Jag skrev till min kompis att om han kunde kontakta den här militären så skulle han fråga honom om han vågar prata med min handläggare på Migrationsverket i Sverige och förklara mina problem för honom.

Sedan kontaktade jag den här killen igen och frågade om han vågade ge ut sitt nummer till min handläggare, men han vågade inte göra det. Han sa att han kunde åka till polisen för att jag är efterlyst och han kunde hämta papper som visade det. Han gjorde det och jag undrade om han kunde mejla dom till mig. Han sa att han aldrig skulle göra det, men han skulle försöka hitta någon som reser till Europa och som kunde ta med papperna. Det var så han gjorde, han gav papperna till en person i Frankrike och när den här personen var där så ringde jag honom och fick sedan papperna via epost och lämnade över dom till advokaten. Samtidigt hade vi möte hos Migrationsverket och handläggaren sa att han också ville ha dom här papperna.

Jag har haft återvändarsamtal flera gånger. I måndags hade jag återvändarsamtal igen... Handläggaren sa han har kontaktat en av sina kompisar i (hemlandet) för att kolla om dom här papperna är äkta. Han sa att mannen som har skrivit under dom här papperna dog 2011. Jag sa att jag har haft problem sedan 2011, det kan vara så att han dog efter att han skrev under. Allt är möjligt. Han trodde ändå inte på det.

Återvändarsamtalen är tvång. Varje gång jag har fått avslag har jag åkt dit och försökt förklara mitt problem för dom och att jag är rädd för att åka tillbaka till (hemlandet) Dom säger att jag måste återvända för att jag har fått avslag. Jag blir jätteorolig och försöker förklara för dom.

Det värsta som kan hända mig är för det första om polisen tar mig, för då sätter dom mig i fängelse. Jag vet inte vad som kommer att hända mig i fängelset, om dom dödar mig. Det andra är att personer som jag haft problem med i (hemlandet) kommer att göra mig illa. Det händer alltid i (hemlandet). Folk går ut på natten och gör andra illa. Dom dödar honom på gatan, skjuter honom eller hugger honom tills han dör. Det är det jag är rädd för, båda de här sakerna. Jag är även rädd för situationen i (hemlandet) folk dör nästan varje dag.

Jag har haft två gode män och den första tycker jag inte var bra. Jag kan tänka mig att han jobbade med Migrationsverket. Typ med korruption. För det var inte hans uppgift... Han brukade åka med mig någonstans och fråga mig i sin bil om mitt problem verkligen är sant. Jag sa att mitt problem är helt sant, varför skulle jag annars komma hit? Jag hade aldrig tänkt lämna mitt land, för jag hade det jättebra i mitt hemland. Mina föräldrar gjorde allt för mig, jag fick gå i skolan och allt var perfekt. Här har jag det bara tufft. Jag kan inte sova eller någonting. Jag tvingar mig att gå till skolan. Jag sa till honom att om mitt problem var falskt så skulle jag redan ha skickats hem, för jag hade det bättre där jämfört med vad jag har det här. Det är jättetufft. Jag äter, men jag kan inte sova. Jag bara tänker, tänker och tänker. Man blir galen.

Sedan fick jag en jättebra gode man som bryr sig jättemycket om mig och som alltid säger att hon kommer att hjälpa mig hela vägen ut. När jag fyller arton så får hon inte vara min gode man längre, men hon kommer att hjälpa mig hela vägen ut. Personalen på HVB-hemmet bryr sig också om alla ungdomar, dom hjälper oss med allt vi

behöver. Ibland känner jag mig jätteensam och ledsen och orolig. Då sitter jag bara ensam och tänker. Självmordstankar brukade komma till mig. Jag tänker att om dom skickar mig till (hemlandet) så blir det värsta... Det blir jobbigt för mig om jag inte begår självmord här. Då kommer jag att uppleva något jobbigt, om jag inte dör här.

Jag kallas fortfarande till återvändarsamtal. I måndags när vi pratade så ville handläggaren veta om jag vill samarbeta, om jag vill återvända frivilligt. Han sa att om jag inte vill återvända frivilligt så kommer dom lämna över mitt fall till polisen och då kommer dom med tvång skicka hem mig. Handläggaren sa att om jag återvänder frivilligt så kommer det bli lättare för mig att komma tillbaka till Sverige och fortsätta med mina studier. Jag tror inte på honom. Men jag sa att det inte är det som är mitt problem, det är inte om det kommer att vara lätt eller jobbigt för mig. ”Ni skickar mig hem till (hemlandet) polisen eller familjer som jag har haft problem med tar mig och dödar mig. Om det blir lätt eller jobbigt för mig att ta mig tillbaka till Sverige sedan, vad spelar det för roll för mig sedan?”. Det jag är rädd för är att återvända till (hemlandet) och bli dödad. Dom sätter mig i fängelset och avrättar mig. Det är det jag är rädd för, inget annat.

Av- och utvisningsfasen

Hur upplever jag det här? Jag får hjälp av människor där jag bor. Jag har fått träffa en psykolog och tar antidepressiva mediciner som hjälper mig att sova. Det är det som har hjälpt mig att fortsätta leva. Jag hade bara självmordstankar i mitt huvud. Det var det enda jag tänkte på förut. Mitt mål nu är att gå ut gymnasiet, för jag har ett och ett halvt år kvar innan jag tar studenten. Det är det enda målet jag har nu. Sedan ska jag fortsätta på universitetet. Jag vet inte nu vad jag vill bli, men tidigare ville jag bli läkare. När jag upplevde den här svåra situationen så kunde jag inte koncentrera mig på skolan. Då tänkte jag att om jag vill bli läkare... jag pluggade mycket förut och om man vill bli läkare så sa dom att man måste plugga 6–7 år. Och det är inte lätt, det blir jättejobbigt för mig. Så jag slutade tänka på det och valde teknik istället och mitt mål är att ta studenten.

Min upplevelse – backspegeln

Om någon ungdom, en femtonåring vill komma till Sverige skulle jag säga; ”Stopp, kom inte hit” om han har problem i sitt hemland. Det är jobbigt. Om inte jag hade problem så hade jag inte orkat fortsätta leva här. Då hade jag redan varit tillbaka i mitt hemland.

Om jag fick möjlighet att ställa en fråga till migrationsministern i Sverige skulle jag vilja fråga honom om Migrationsverket jobbar med dom mänskliga rättigheterna eller om dom jobbar med relationer. Jag menar att om dom har relationer med länder så kommer folk därifrån att få hjälp här i Sverige. Alla som kommer från (hemlandet)

har det jättejobbigt med att få stanna här. Trots att vi har problem. Och problemet i mitt land har varit sedan 1958. Ändå får vi ingen hjälp här. Och dom har ingen bra relation med (hemlandet). Då kan jag tänka att det är på grund av att dom inte har någon relation med (hemlandet) att det är därför dom inte hjälper oss här.

FN och själva EU pratar också om problemen som är i (hemlandet). Men vi får inte stanna här. Och då tänker jag att det kanske är på grund av det, att allting handlar om politik och relationer. Det handlar ingenting om mänskliga rättigheter. Det är så jag tänker och det är det jag skulle vilja fråga honom. Fråga honom varför, om han själv kan kolla mitt problem. Kolla upp mina problem och se om dom är tillräckliga för att få hjälp här i Sverige eller inte.

Det jag vill lägga till här är vad jag vill att Migrationsverket ska göra med ungdomar som kommer hit. Om man har börjat plugga på skolan och har några år kvar så... Studierna är vår framtid. Det är det som är viktigt för oss. Vi vill det verkligen. Jag tror att det är dumt att skicka någon som har 2–3 år kvar i skolan innan studenten. Dom skickar tillbaka dom till hemländerna och i hemländerna har dom inte samma program. Om det fanns samma program så skulle man kunna fortsätta där, men om man inte har samma program i hemländerna så har man förstört alla sina studier. Jag vill att dom ska låta sådana personer studera klart och sedan skicka tillbaka dom eller säga "Nu vill vi att du lämnar Sverige". Men man ska inte tvinga någon. Om du inte tror på människor som kommer hit med problem så vill jag inte att man ska tvinga en person tillbaka. Dom vet inte vad som kommer att hända personen, dom bara tror att dom inte tror att ingenting kommer att hända honom.

Det skulle vara bra om dom sa "Lämna Sverige, det är det vi vill" eller sluta ge personen bidrag. Det är det jag tror skulle vara lite bättre. Även om personen inte har någonting här så kanske han kan hitta ett sätt att leva eller få mat ändå. Även om jag vet att det är jobbigt. Men han kommer ändå att försöka leva på sitt sätt. Om personen bara gör bra grejer så tror jag att det är dumt att skicka hem en person där han riskerar sitt liv.

Reza

Bakgrund

Jag kom till Sverige för fem år. Sent på året 2008 tror jag att jag kom hit. Jag gick ut gymnasiet precis det här året, läste till ingenjör på tekniska linjen. Jag kom först till en svensk stad och sedan jag fick komma till ett läger för ensamkommande barn, fick bo där en vecka tror jag. Sen skickades jag till en annan stad, då var jag 16–17 år gammal.

På ett HVB-hem i (den andra svenska staden) kunde jag inte äta mat under två dagar. Jag hade överlevt en lång resa till Sverige. Min mage reagerade på mat. Dom fick mig till läkare men det hjälpte inte. Hade svårt för potatis. Efter två dagar följde personal med mig till en restaurang som hade mitt hemlands matmeny. Då kunde jag äta.

Inledningsfasen

Efter två veckor fick jag veta av min socialsekreterare att Migrationsverket tillsammans med en annan kommun bestämt att jag ska flytta från (den svenska staden). Dom sa att staden jag skulle till är en universitetsstad och du kan läsa där. Det var i vintertid som jag klev av från flygplanet i (den nya svenska staden). Överallt var vitt av snö. Jag blev skräckslagen. Dessutom jag hade fått åka ensam hela vägen från (den tidigare staden). Fick träffa HVB-hemspersonalen på flygplatsen. Livet i det nya HVB-hemmet präglades av långa väntetider för att komma i kontakt med Migrationsverket. Det var många ansikten i det stora HVB-hemmet. Kunde lita på några i personalen. Dom som jag litade på var dom av personalen som jobbade från hjärtat. En del andra bortförklarade saker och jobbade med oss ungdomar utifrån dagsformen.

Efter flera månaders väntan fick jag äntligen en besökstid hos en handläggare på Migrationsverket. Under en halvtimmes besök fick jag information om hur jag kan få uppehållstillstånd genom att söka asyl. Det var mycket papper och mycket information.

Fick träffa handläggaren på Migrationsverket för andra gången. Men det var ett annorlunda möte. Handläggaren frågade mig mycket om varför jag är i Sverige och varför söker jag asyl. Idag förstår jag att jag gjorde många misstag eftersom då, när intervjun pågick, var jag mycket påverkad av min kultur. I min kultur pratar man inte så mycket. Man berättar inte så mycket och handläggaren ville veta mycket. Jag fick avslag och fick inte stanna i Sverige eftersom jag var ny och ville inte berätta. I Sverige är kulturen annorlunda. Här går man hos socialtjänsten eller psykologen och berättar mycket för att få hjälp. Ju... ju... och sen det är typ... det är svårt att säga men man känner det inne i... det är svårt att säga... det tar tid, man måste känna den här personen, som typ, man kan lita på för att prata.

Jag fortsatte bo i HVB-hem eftersom jag var under 18 år. När jag fick avslag på min andra ansökan då överklagade jag med hjälp av min gode man och fick avslag för tredje gången. På Migrationsverket fick jag höra att jag måste samarbeta annars lämnar dom mig till polisen. På Migrationsverket sa dom att om jag samarbetar då minskar dom inte min dagersättning och polisen kommer inte heller. Jag var papperslös och problemet var att jag var tvungen att få passhandlingar för att kunna utvisas. Jag skrev under ett samarbetsavtal att jag vill samarbeta.

Mellanfasen

Efter det samtalet i Migrationsverket fyllde jag 18 och blev kallad till socialtjänsten. Där sa dom till mig att nu har jag fyllt 18 och måste lämna boendet. Jag frågade handläggaren "Men hur ska jag skaffa bostad?" då fick jag svar att vända mig till Migrationsverket. Det är deras problem. Jag vände mig till Migrationsverket och dom meddelade mig att jag måste lämna stan och flytta till norra Sverige. Jag stod alltså inför att behöva flytta igen medan jag gick på skolan och hade skaffat vänner.

Jag lämnade boendet och bodde hos en kompis. Min gode man hjälpte mig så småningom att fixa till med adressen och boendet.

Från Migrationsverket ville dom att jag skulle fylla i en ansökan om pass från det land som jag kommer. Jag gjorde som dom ville. Det tog ett år att få svar på min ansökan och till sist var det ”ej accept”, men Migrationsverket berättade inte för mig vad det var för fel på ansökan. Dom ville att jag ska fylla i en gång till samma ansökan som var lång och tråkig och ville dessutom att jag ska skriva ett brev till en adress som jag mindes från mitt hemland. Jag visade till och med kvittot på det inskickade brevet.

Det tog ytterligare ett år att vänta och fick en gång till svaret ”ej accept” från ambassaden. Skrev en gång till ett brev till Migrationsverket och berättade om min situation och att det hela tagit lång tid och därför bör jag beviljas uppehållstillstånd. Fick svar efter några dagar att jag inte hade ”tillräckligt skäl” för att få stanna.

Jag har gått i skolan och bott hos vänner. Ibland när jag känner mig ensam pratar jag med min svenskalärare, men inte så mycket. Försöker att inte bli sjuk för att slippa besöka sjukvården. Det är inte lätt. Har trots allt gått ut ingenjörsgymnasieutbildning och idag skaffat jobb. Har också lämnat en ny ansökan för uppehållstillståndet och ska till intervju nästa månad. Har gått ut gymnasiet med bra betyg och fått jobb i ett företag. Det enda jag saknar nu är ett personnummer.

Av- och utvisningsfasen

Jag har ingen bra erfarenhet med Migrationsverket. Vid ett tillfälle kontaktades min handläggare av Migrationsverket i Stockholm. Handläggaren tillfrågades om mitt ärende har överlämnats till polisen. Dom i Stockholm får veta att jag har samarbetat och därför ligger ärendet inte hos polisen. Då ville Migrationsverket i Stockholm att jag ska träffa ambassadfolket som ville intervjua mig. Jag medverkade och åkte själv till den ambassad som dom ville att jag skulle gå till.

Där på ambassaden intervjuades jag och blev ordentligt mobbad. I deras ögon var jag en hund. Det var fruktansvärt. Kontakten med ambassaden gav inte så mycket varken till mig eller till Migrationsverket. Då bestämde Migrationsverket att överföra mitt ärende till polisen. Polisen utgick ifrån att jag har mitt pass och ville att jag ska lämna det på bordet. Jag påpekade upprepade gånger att om jag hade mitt pass då hade jag lämnat det till Migrationsverket. Polisen sa att nu har du lämnat en ny ansökan efter 4 år. Du ska veta att efter tre månader kommer ditt ärende till mig igen och det ska du veta att ditt liv hamnar i helvetet. Ska en polis prata på det här sättet? Han sa också att det ligger i hans makt att begränsa min dagersättning, att begränsa mig att gå på skolan och till sjukhuset och dessutom sa han; ”Jag vet var du bor”. Min gode man var med och såg hur hotfull polisen var. Min gode man ringde dagen efter till polisens högre befäl och berättade vad det hade hänt. Men inget särskilt hände.

Min upplevelse - backspegeln

Sen detta möte har polisen inte kallat mig. Har gått runt och levt i rädslan att polisen kommer. Men inget har hänt. Nu försöker jag fokusera mig på mina studier och vill gärna gifta mig med min flickvän. Ska försöka få uppehållstillstånd och gå vidare.

Idag när jag tänker på hur Migrationsverket och polisen samt socialtjänsten jobbade för mig måste jag säga att socialtjänsten inte gjorde så mycket. När det handlar om Migrationsverket och polisen upplevde jag hela tiden att dom misstänkliggör mig. Jag har faktiskt samarbetat och gjort precis vad dom ville hela tiden. Men dom utgick hela tiden ifrån att jag inte samarbetar.

Vi träffar Reza efter 2 år och frågar hur ärendet gått sedan vi sågs. Han berättar följande:

För en asylsökande som får uppehållstillstånd är det aldrig något problem med Migrationsverket, men om man inte får det då vet man inte vad som kommer hända nästa stund. Migrationsverket visar inte exakt vad en asylsökande måste göra för att ett ärende ska stängas ner. En asylsökande som inte får uppehållstillstånd, vad är det han ska göra för att utvisa sig själv från Sverige?

Jag har alltid samarbetat med Migrationsverket, allt som dom sa gjorde jag. Men till slut sa dom, nu överlämnar vi ditt ärende till polisen. Polisen blir sista instansen. Som jag berättade förra gången kontaktade polisen mig... och nu kommer det... det var 2011. Det han gjorde var att han försökte hota mig... han sa att jag hade ljugit. Sen sa han till mig att om jag inte ville lämna över mitt riktiga pass så skulle han kunna ta med mig till ett annat land som ligger bredvid (hemlandet) och att vi skulle åka till gränsen mellan (ett annat land) och hemlandet, och då lämnar jag dig där. Ja, jag svarade, gör som du vill. Sen fortsatte han att säga att han kunde stoppa mig från att gå i skolan. Jag svarade igen, gör som du vill, det är du som bestämmer. Han sa att han också kunde stoppa mig att fara till sjukhuset. Han sa att han också kunde stoppa min dagersättning. Till slut sa han att han kunde ge mig tre veckor att tänka över min situation. Han sa: "Kom ihåg, om du inte samarbetar med mig, så kan du ju efter några år ansöka om asyl igen. Om då inte ansökan ligger på mitt bord efter fyra veckor så kommer du att hamna i helvetet." Han ville sedan att jag skulle skriva ett personligt brev till ambassaden och sa "det ska vara på mitt bord efter två veckor."

Jag skrev brevet som han krävde, det var 2011. Efter det har han inte hört av sig. Men han hade sagt att när jag kom med det här personliga brevet så skulle han höra av sig till mig. Min före detta gode man var med också vid det mötet. I maj 2013, 4,5 år har då gått sen jag kom till den svenska stad jag är i nu så görs en ny ansökan om uppehållstillstånd till Migrationsverket. Då fick jag ett svar från dom att jag var passiv, att jag inte samarbetade med dom, så det var avslag. Dom skriver att jag under 1 ½ år inte hade hört av mig till polismannen. Det går inte att fatta vad det är

som händer. Jag kan inte fatta hur det här kan hända, den här polisen slängde ju bort mig någonstans, *han* skulle ju kontakta mig! Jag blev dömd av Migrationsverket för ett fel som inte var mitt. Nu är det en advokat som hjälper mig. Advokaten ringde till polismannen och frågade om vad som hade hänt, polismannen säger att jag hade ljugit hela tiden och att jag inte hade lämnat över mitt pass. Advokaten berättade för polismannen att jag inte har något pass. Svaret advokaten får är att han inte tror på vad jag säger. Om det här brevet som jag hade lämnat till honom och att han skulle kontakta mig säger polisen till advokaten att han hade kontaktat ambassaden, men att han inte hade fått någon tid för det besök han hade bestämt att vi skulle göra.

Jag har fått mitt andra avslag på asylansökan från Migrationsdomstolen. Nu ska ärendet överklagas till Migrationsöverdomstolen. Det känns hopplöst. Det är svårt få prövningstillstånd. Jag vet inte vad jag ska göra nu. Den här polismannen har förstört mitt liv. Jag kan inte leva så här. Jag har ett jobb som väntat på mig i två år, tre år snart. Och jag kan ju inte jobba utan uppehållstillstånd. Jag kan inte läsa på universitetet. Jag måste vara hemma. Äta, sova, äta, kolla på TV, sova, äta, som en gris. När jag kom till Sverige tänkte jag, här kan jag göra allt det jag inte fick göra i mitt hemland. Där fick jag inte gå i skolan, jag fick stå utanför klassrummet och lyssna på vad dom gjorde där inne. Jag lärde mig skriva och räkna så.

Nu händer samma sak i Sverige, jag får inte gå i skolan, jag får inte gå till biblioteket, men jag hänger med ändå, jag går till en klass och sitter och lyssnar. När andra studenter har tenta, då får jag inte skriva den, hela förra året hängde jag med.

Vad jag vill säga till ansvarig minister? Det är svårt ... dom måste göra någonting annat, att jag kom till Sverige betyder att jag behöver hjälp. När tjänstemännen möter ett asylsökande barn måste psykolog vara med, och möter man en jurist på Migrationsverket så vet dom inte om en asylsökande säger sanningen eller inte. Jag har kontakt med en kvinna, jag kallar henne mamma, hon har gett så mycket. När jag tänker på vad som hände mig i hemlandet, ja då är det svårt. Mycket svårt. Det är en stor sten som ligger över mig. Att berätta om en så fruktansvärd situation, det tar tid, lång tid. Dom sitter där och tror att man ska berätta allt på en gång.

Jag kan inte leva så här, jag vet inte om jag orkar.

Ali

Bakgrund

Jag är från (hemlandets namn). Jag var i Grekland innan jag kom till Italien. Jag sökte inte asyl där. Livet i Grekland var jättesvårt. Jag kan inte förklara, jag var 14 år då. Det var många ungdomar och vuxna från hemlandet och andra länder. Vi betalade för rum och vi jobbade, vi plockade apelsiner, vi var svart arbetskraft. Men det finns många rasister där. På vägen slår dom dig. Tjugo stycken som slår dig, dom kastar allt möjligt, vanliga människor.

Jag kom till Sverige första gången i februari 2012, tillsammans med en annan. Innan jag kom till Sverige tänkte jag att dom hade snälla människor. Dom pluggar och det tycker jag om. I andra länder gör dom inte så. Det finns ”sociala” i Sverige, inte som i Italien. I Sverige hjälper dom. Dom betalar för mat och ger pengar. Så att man får plugga. I andra länder gör dom inte så. Det är bara i några länder som det finns en social.

Jag var femton när jag sökte asyl för första gången. Jag hade blivit tagen i Italien. Där tog dom mitt fingeravtryck och kastade ut mig. Migrationsverket sa att jag hade fingeravtryck från Italien, så därför gick det inte att få asyl i Sverige. Jag berättade att jag inte vågade åka tillbaka. Italien är ett farligt land. Men dom lyssnade inte på mig. Jag är en ungdom. Dom sa att jag inte kunde stanna kvar. Jag var ett Dublinbarn och fick inte stanna. Jag vet inte varför dom sa till mig att jag inte fick stanna. Många killar kommer, men dom får stanna här. Migrationsverket skulle skicka tillbaka mig till Italien.

Mellanasen

Men jag åkte inte dit. Tog bussen till en annan svensk stad, bodde ett år olagligt. Jag jobbade i en restaurang, min enda lön var mat. Jag var rädd, mycket rädd. Jag bröt min näsa en gång. Jag städade inte bra och han slog mig. Man blev rädd. Dom sålde hasch och spice utanför restaurangen. Men jag sa ingenting. Dom hämtade det från andra länder. Dom frågade mig många gånger och sa att jag skulle få tjugo tusen. Jag blev rädd och sa ingenting. Jag gick tillbaka till restaurangen och sa ingenting. Jag försökte bara jobba, fick inga pengar, bara mat. En dag jobbade jag sexton timmar. Jag fick en plats och jag försökte, men efter ett år kastade dom ut mig från restaurangen. Jag hade ingen plats längre.

Av- och utvisningsfasen

Då kom jag till en svensk stad igen och lämnar in en ny asylansökan. Jag trodde att dom skulle skicka tillbaka mig till Italien igen. En ny lag kom. Nu vet dom inte vad dom ska göra. Men dom ska inte skicka tillbaka mig. Jag vet inte, det är dom som bestämmer igen. Jag har en kontaktperson på Migrationsverket, men jag tror inte att han fungerar normalt. Det finns många bra killar som kommer hit, och en av dom bor tillsammans med mig här. På andra sidan. När jag kom hit första gången var jag femton år. Han är sjutton nu och han hade fingeravtryck från Italien, men dom sa ingenting om det. Dom sa att det var okej och att dom skulle pröva hans asyl ändå.

Min upplevelse – backspegeln

När ungdomar kommer hit, när polisen kommer och tar dom, så kan dom inte springa ut eller göra någonting. För dom är ungdomar. Så jag vill att Migrationsverket prövar asyl. Försöker för ungdomarna.

Jag träffade en socialsekreterare den första gången jag sökte asyl, men jag pratade inte mycket med dom. Dom sa att jag hade en bra plats, att jag hade bra personal. Jag har haft gode män också, men ingen advokat. Jag fick ingen och jag vet inte varför. Jag hade en god man som inte fungerade bra. Han vet inte vad som är lagen. Han vet inte vad lagen betyder. Han kom och frågade mig vad han skulle göra med Migrationsverket. Men det är han som är god man, det är han som ska bestämma vad han tycker jag ska göra. Han sa till mig att jag skulle fråga andra gode män vad dom gör. Jag fattar ingenting vad Migrationsverket eller socialen är till för. Personalen på HVB-hem, dom måste prata lite med ungdomarna. Som en läkare. Jobba som en psykolog. Göra ungdomarna lugna. Dom måste lyssna på ungdomarna.

Om jag får stanna i Sverige jag skulle plugga och försöka bli något. Jag gillar vården. Vård och omsorg, att hjälpa gamla människor. Jag gillar det. Jag har många vänner och kompisar här. På dagarna gör jag ingenting, går omkring hela tiden. Senast jag hade kontakt med mina föräldrar var för snart tre år sedan.

Jag vill att Migrationsverket inte ska skicka tillbaka någon ungdom. Jag vill inte att dom ska skicka tillbaka ungdomar. För ungdomar kan inte klara sig. Ungdomar kan inte klara många jobb i Italien. Dom måste sälja hasch. Det är bättre att dom får stanna kvar och får plugga. Jag vet inte när jag får träffa min handläggare på Migrationsverket och få besked om jag får stanna. Dom sa ingenting sist.

Jamal

Bakgrund

Jag är tjugo år gammal. Jag har bott här i ett par år nu, jag åkte från hemlandet 2009. Fem år sedan, och det tog lång tid att komma hit. Jag var nästan två år på väg från hemlandet till Turkiet, sedan Grekland, Makedonien, Serbien, Kroatien, Slovenien, Italien, Frankrike och Tyskland. Danmark också. Jag hade problem med Dublin 2010/2011. Sedan blev det bestämt att jag skulle åka tillbaka till Italien. Dom skickade tillbaka mig, men jag kom inte till Italien för att dom bestämde att dom kunde skicka mig till hemlandet.

Inledningsfasen

Så jag har bott här illegalt ett och ett halvt år. Jag vet fortfarande inte varför jag måste åka tillbaka. Efter ett år fick jag ett negativt beslut igen 2012, och nu har jag två negativa beslut. Jag har inget ... Jag är i en svensk stad och det finns några som är aktiva mot deportation här. Vi vill inte åka hem.

Jag gick till Migrationsverket. Jag sökte där en gång till. När jag berättade för min handläggare så sa hon att jag skulle åka tillbaka om två veckor ... det var 2012. Efter tio månader med negativt beslut så sa dom igen att jag måste åka tillbaka. Jag hade en bild av (en väpnad grupp i hemlandet) och jag tog med mig den och visade

den för dom, och jag har berättat för dom att jag kom själv därifrån efter att ha rest genom tre länder. Jag har problem, mycket problem i hemlandet. Men Migrationsverket tror inte på mig.

Mellanasen

Jag går dit och pratar med dom ibland, men dom lyssnar inte. Jag har berättat för dom flera gånger att jag inte kan åka tillbaka. Jag vill åka dit, men jag kan inte. Jag har sagt det men dom lyssnar inte på mig. En tidning har skrivit om mig men dom fattar inte. Nu är jag här och jag kom hit för en vecka sedan. Vi ska prata med dom i den här organisationen som ska hjälpa mig. Dom kan hjälpa oss, dom hjälper illegalt folk. Dom säger att dom kan hjälpa mig. Vi ska prata med dom på måndag. Kanske kan dom hjälpa mig.

För två veckor sedan träffade jag min gode man men hon är inte min gode man just nu, men hon var det för två år sedan, när jag var arton. Hon har flyttat, men jag har träffat henne och hon är jättesnäll mot mig. Hon kom till mig på skolan, jag träffade henne på gymnasiet. Hon kom dit och så pratade jag med henne. Vi hörs ibland. Men hon kan inte hjälpa mig, för jag är tjugo år gammal nu. Jag är för gammal. Hon vill hjälpa mig, men hon kan inte. Det finns många kompisar som vill hjälpa mig också, men dom kan inte. Jag har många kompisar. Men dom vet inte hur dom ska hjälpa mig. Dom tänker att det är myndigheterna som bestämmer.

Ja, jag fick ett helvete... När jag var i Stockholm och var illegal så ... Jag har sovit utomhus och ute vid skolan. Det var skolan och kyrkan som kunde hjälpa mig. Dom hjälpte mig rätt mycket, kyrkan också. Jag fick mat där, kläder och mycket pengar från kyrkan. Jag fick ingen hjälp annars. Förra året fick jag 1500 kronor i månaden från Migrationsverket, men jag var tvungen att betala honom jag bodde hos, 1200 kronor. Jag hade bara trehundra. Det var jättesvårt, jag kunde bara köpa mat på helgen, annars kåkade jag mat på skolan. Jag får inga pengar från Migrationsverket. Eftersom jag fick ett negativt beslut så får jag inte så mycket. Jag hade inte så mycket pengar. Jag fick ingen hjälp från dom i tre år. Jag kan säga så här, att när man bor i Sverige så har man nästan ingen ... Det är inte samma sak med skolan och kyrkan, för ibland hjälper dom mig med kläder och mat. Annars... Om jag hade varit ensam här så hade det varit svårt. Jag vet faktiskt inte vart...

Polisen ska utreda när jag ska åka hem till hemlandet. Dom säger att jag kommer ha hjälp att åka till Italien men jag var där i sex månader och då sov jag i kyrkan och på parkering. Jag hade inga pengar. Jag tänkte att jag skulle åka till Makedonien. Sedan till Kroatien, Grekland, Frankrike, Sverige och Danmark.

Jag trodde att om jag kommer till Sverige så kanske dom kan hjälpa mig och förstå mig om jag berättar för dom. Men det gör dom inte, dom gör ingenting. Jag har det jättetufft här. Men nu är jag här och det finns plats för mig att bo. Jag får även

mat. Det är bra här. Tidigare hade jag problem, jag hade ingenstans att bo. Det var jätte kallt. Dom är snälla, så jag kan inte lämna det här, jag kan inte gå tillbaka till hemlandet. Då skulle jag inte leva så här. Djur har en plats här, till och med en hund har en plats här, men inte jag. Förstår du vad jag menar? Det är jättesvårt.

Av- och utvisningsfasen

Jag går i skolan. Andra året på gymnasiet. Jag har ett år till och jag hoppas att jag kommer klara det. Jag går snabbare. Det finns vissa som kan hjälpa mig. Det är några som kan hjälpa mig ibland, men jag skulle inte klara mig utan skolan eller kyrkan. Det är dom som hjälper mig ibland. De kan inte hjälpa mig för mycket, för dom har annat att göra.

Jag har ingenting att göra. Jag går till kyrkan ibland och till kompisar, men ibland är dom inte hemma. Då brukar jag vänta utanför deras dörrar i fyra eller fem timmar. Jag har ingen nyckel. Det är jättesvårt för mig. Men ibland är dom hemma. Dom jobbar. Om dom åker till jobbet så slutar dom vid fyra eller fem och sedan kommer dom hem. Jag är i skolan och hemma. Ingenting mer. Jag får inte jobba, så jag kan inte göra någonting. Jag har intresse att träna gym på men det kostar mycket och man måste ha personnummer för att köpa gymkort, annars får man inte...

Min upplevelse – backspegeln

Migrationsverket försöker prata med mig och dom kommer att skicka mig snart. Dom brukar göra det hemligt, dom skickar många utan uppehållstillstånd den här månaden och förra månaden. Jag hade kompisar som dom skickade tillbaka. Jag är rädd att... Dom har skickat två brev om att dom vill prata med mig, men jag är rädd för dom, Migrationsverket. Om jag åker dit så vet jag att dom kommer skicka mig till (hemlandet). Det är därför jag är rädd för Migrationsverket. Dom har skickat två brev till min lägenhet. Jag tänkte att det är bättre att jag inte är där.

När jag var illegal, det var två och ett halvt år sedan, så kom polisen. Jag hade inget id-kort. Dom sa att dom skulle skicka tillbaka mig till (hemlandet). Men jag berättade för henne att jag inte kunde åka tillbaka. Hon lyssnade på mig och sa "Nej, du får inte gå tillbaka...". Sedan släppte dom av mig och sa att jag fick gå hem. Jag gick hem, men bara den gången. Nej, jag har inte haft problem med polisen. Jag gjorde inget fel, jag går bara i skolan.

Jag kommer åka tillbaka om en eller två veckor. Jag kanske är kvar här en eller två veckor och sedan åker jag tillbaka. Jag går i skolan där. Jag har pratat med dom och sagt att jag måste åka till (hemlandet). Jag ska till Migrationsverket på måndag, och dom ska fixa mat till oss och ... Jag ska skriva någonting på papper och fixa en bild.

Jag har mycket problem, jag har det jättesvårt här. Jag drömmer mardrömmar både på morgonen och på natten, varje dag. Ibland vill jag döda mig själv för att jag

är trött på livet. En gång gick jag till ... Jag skulle åka därifrån men jag ringde min tjej och hon visste att jag skulle döda mig själv. Hon ringde polisen så dom kom dit och hämtade mig. Dom skjutsade mig till sjukhuset. Jag har skadat mig mycket. Jag har skadat min hand, min hals och mitt bröst. Jag har mycket problem, jag mår inte bra ibland. Jag blir jätteledsen. När jag blir ledsen så tänker jag att jag måste ta livet av mig. Men jag tänker på min familj och mitt liv som jag har här, på (den väpnade gruppen i hemlandet). Jag har bilder i huvudet från när dom slog mig. Det är mycket jag skäms över, ibland orkar man inte. En hel månad var jag sjuk när jag var där. Jag fick en infektion i blodet. Jag skadade mina ögon. Det var svårt.

Jag har pratat mycket med psykologen. Nu hoppas jag att allt ska bli bra. Men vi får se. Jag åker dit på måndag, men jag vill inte åka hem. Vi fixar bara grejer här, vi fixar hem och barn som behöver bilder. Det är jättesvårt att komma hit. Man åker från hemlandet till Turkiet, sedan till Grekland och flera andra länder för att sedan komma hit. Det är jättesvårt och lång väg. Det känns meningslöst. Eller att vi vill åka till ett land för att vi ska tiggas.

Det är jättesvårt i mitt land ... man kommer inte ut. Det finns (den väpnade gruppen) överallt. Hade man mycket problem så sa polisen att (den väpnade gruppen) är starkare och har mer kontroll överallt. Om du flyr från huvudstaden i mitt land så är dom i kapp dig på några dagar. Man kan inte leva i skydd. Har man problem här i Sverige så... Men i (hemlandet) är det inte så. Där har dom kontroll och kan göra som dom vill. Här är det så att om man har problem kan man bara ringa till polisen. Där borta är poliserna rädda för (den väpnade gruppen). De kan inte göra någonting. Det är därför jag kom hit. Annars tycker alla om sitt land. Man vill inte lämna sitt land...

Jag vill att dom ska förstå mig. Det finns olika folk här. Några har inga problem men kommer hit ändå och dom tror på dom. Men vi som har problem, som jag, har visat dom mina problem men dom tror inte på mig. Varför vet jag faktiskt inte. Det är jättekonstigt. Om man inte har problem så kanske man inte ska leva här, men om man har problem så ska man få stanna. Jag har ... som kämpar för mitt liv. Det är jättesvårt om man bara är femton eller sexton år gammal och kommer så här. Inga pengar eller ingen mat. Det är jättesvårt för mig. Jag kom hit för att få hjälp. Det betyder att jag har problem. Ingen gör så här annars. Det är inte..., det är bara...

Man måste försöka. Jag försöker fortfarande, jag vill inte ge upp. Men jag vet inte hur länge jag kommer att orka. Man blir trött på sitt liv. Jag sa till dig att jag ville döda mig själv, men jag kunde inte. Bara jag tänker på att åka tillbaka så blir jag rädd för (den väpnade gruppen). Jag är rädd för dom. Jag tänker att jag måste fortsätta här. Jag får inte åka tillbaka, förstår du? Då kommer dom att ta mig. Det är därför jag är rädd för dom. Jag drömmer om dom. När jag är ledsen så tänker jag mycket.

Jag skulle säga till invandrarministern att jag inte vill åka till Italien, jag vill inte

sälja knark. Min pappa har mycket problem med (den väpnade gruppen). Pappa sa att jag skulle åka till Sverige, men jag sa ”Varför till Sverige? Varför inte till något annat land?”. Han sa att det var ett bra land och att det finns bra människor som förstår. Jag var barn och jag visste ingenting.

Vad jag skulle säga till invandrarministern? Ja, att om dom inte vill att folk ska komma till Sverige så måste dom göra samma sak för alla, oavsett om dom är från..., Finland, Irak, Somalia osv. Alla är vi människor. Men dom gör bara så här mot några och jag vet inte varför. Jag fattar inte varför. Jag skulle berätta allt för honom och så skulle jag vilja veta vad han skulle svara, om han skulle förstå mig. Jag skulle vilja att han skulle testa att vara utan pengar och mat en dag. Utan familj. Femton eller sexton år gammal. Jag skulle vilja veta hur han skulle klara sig. Man kommer hit för att man har problem. Det är en lång resa. Jag sa att man åker igenom många länder för att komma till Sverige. Det är jättesvårt. Det är inte bara Sverige, utan även om man ska till Danmark eller Frankrike. Men det är jättesvårt. För er är det inte så. Om du vill åka till ett annat land så kan du bara köpa en biljett och så får du åka dit. Det är jättelätt. Eller hur? Men för oss är det inte samma sak. Många personer dör i Grekland och Turkiet när dom är på väg hit. Vi har problem där, det är därför vi måste fly. Människor har problem, det är samma anledningar. Vi har det så i (hemlandet). Om vi skulle ha kommit för att vi behöver mat så skulle vi inte ha kommit hit, då skulle vi ha stannat i något annat land.

Mahmud

Bakgrund

Jag är sjutton år gammal. Jag har bott i Sverige i fyra år, jag kom med min pappa och min syster. Min pappa åkte tillbaka till (hemlandet) förra året och min syster åkte tillbaka för några månader sedan. Jag överklagar just nu för att få uppehållstillstånd här i Sverige. När vi kom till Sverige sökte vi arbetstillstånd men företaget som min pappa kom hit med gick inte så bra. Han blev lurad. Han hade investerat pengar i företaget och han skulle äga företaget med en annan. När han kom hit var det tre ägare istället för två, så han fick bara 33 % av företaget. Hans namn var inte ens med på listan av företagsägare. Vi kom inte ensamma hit, det var många andra personer som tänkte komma hit och jobba. Dom hade också betalat en stor del.

Inledningsfasen

Min pappa åkte tillbaka för att han hamnade i domstol. Min syster åkte för att hon var tvungen, hon var inte under arton. Men jag hade en chans att få uppehållstillstånd, så jag stannade. Jag kunde inte mitt språk så bra, vi hade bott i ett annat land och studerat där. Jag ville stanna i Sverige och hade redan flyttat många gånger men jag vill fortsätta vara här.

Jag har överklagat att jag vill vara här av vissa skäl. Jag kan inte mitt språk och efter att pappas företag gick under här så har han dålig ekonomi. Jag kanske kan få tillstånd på det sättet. Men jag har inte sökt om det igen. Första gången hade jag inte haft kontakt med pappa på ett år, men i onsdags i förra veckan så hittade vi hans nummer och så kontaktade vi honom. Han satt i fängelse. Nej, inte fängelse... Han var häktad i fyrtio dagar. Han sa att han har dålig ekonomi och att...

Jag har fått avslag på att få stanna här. Jag kan överklaga igen för att få stanna i Sverige. Om det inte går, om jag får nej, så kan jag söka asyl. Om det inte heller går så har jag ett år på mig, så nästa år måste jag åka tillbaka när fyllt 18.

Mellanfasen

Jag har haft kontakt med en socialsekreterare. Jag fick bara berätta om min situation för henne. Det var allt. Efter det hände ingenting. Jag hade en advokat som hade varit min pappas advokat tidigare. När vi fick avslag och pappa inte var här så visste vi att vi hade en advokat. Pappa hade anställt advokaten för att en företagsledare hade lurat honom och många andra med honom. Så vi gick till den här advokaten för att han visste om vår situation. Vi berättade för honom att vi hade fått avslag och han sa att han skulle överklaga. Men när han hade fått papperna så kunde han inte överklaga. Men det spelade ingen roll. Min syster var i ett förhållande med en kille, och dom var tillsammans i två år. Hon är tjugosju år nu, hon var tvungen att flytta tillbaka. Jag fick stanna för att jag var under arton, och jag fick bo hos en svensk familj, en fosterfamilj.

Av- och utvisningsfasen

Fosterfamiljen är jättesnäll. Jag har en god man, min advokat. När jag frågade fosterfamiljen sa dom att det inte gick att vara både och, men advokaten sa att det gick bra. Men jag ska söka en annan god man, för om han ska vara min god man så får han inte ta betalt för att vara min advokat, och han vill få betalt. Han borde veta lagarna, att han inte kan vara både god man och advokat samtidigt.

Jag har haft kontakt med Migrationsverket Jag gick dit med min advokat, vi pratade inte så mycket, dom sa att bara att jag inte hade blivit utvisad och att jag behövde bli utvisad för att söka asyl. Min advokat sa att jag kunde överklaga och inte söka asyl. Han sa att det är bättre om han överklagar, för då har jag en bättre chans. Jag har fått bra information om mitt återvändande, ja, typ, inte riktigt. Jag vet vad som händer om jag får ett nej. Men förutom det vet jag inte mycket. Jag vet inte hur systemet fungerar.

Min upplevelse - backspegeln

Jag har inte tänkt återvända till (hemlandet). Jag kan inte språket och jag vill inte

återvända. För några månader sedan så tänkte jag begå självmord, men senare sa dom till mig att jag har ett helt år på mig. Jag behöver inte tänka på dumma saker just nu. Dom sa att jag har ett helt år på mig innan jag får svar om utvisning till (hemlandet). Så jag behöver inte oroa mig om det nu. Jag har ett helt år.

Jag har inte haft någon kontakt med polisen för jag pratade med Migrationsverket en gång och dom sa att dom aldrig skickar arbetsstillstånd till polisen. Det är bara när dom söker för asyl. Jag vet inte hur det fungerar, men jag förstår att... Sista gången vi fick avslag sa dom att vi hade tre veckor på oss att överklaga och fyra veckor på oss att lämna landet om vi inte överklagar. Så jag vet inte vad som händer om vi stannar utan att överklaga. Efter dom fyra veckorna i Sverige. Jag vet inte vad som händer, om polisen kommer efter oss eller hur det blir. Jag vet inte riktigt.

Jag bor hos den här svenska familjen och jag får veckopeng. Jag har egen spis och kylskåp i mitt rum. Det liknar en lägenhet lite. Jag brukar laga mat själv och jag får veckopeng av dom. Jag får 250 kronor varje vecka. Så det går bra. Jag går i skolan på dagarna, språkinträdning. Språkinträdning är samma sak som nian, om man läser nian. Om jag klarar det här året så kan jag gå vidare till gymnasiet.

Jag kan överleva nu. Jag vet att jag har mer tid. Jag vet att det inte är slut än. Och min kurator har berättat för mig att jag har mer tid, jag behöver inte göra någonting nu. Jag har tid på mig. Det kanske blir bättre sedan.

Om jag blir arg eller ledsen gör jag ingenting. Jag gråter några gånger, men bara några gånger. En gång hade min advokat skickat lite fel information om mig, och jag är lite paranoid. Jag vet inte hur man säger det... Jag var lite paranoid för jag var rädd för allt och jag tänkte att jag inte skulle få tillstånd eftersom han hade skickat fel information. Jag var jätteledsen och grät. Jag fick kontakt med min kurator och hon sa att det inte var någonting, att jag bara kunde prata med min advokat så kunde han skicka ett brev till dom om att det blev fel. Jag var lite paranoid. Det var ingenting stort.

Jag pratar med skolans kurator. Nästan varannan vecka. Två gånger i månaden. Jag tycker inte om att berätta för alla om mitt liv. Jag vill inte att... En gång hade kuratorn berättat för min lärare, och hon lät lite konstigt mot mig. Hon började visa sympati, hon var... Det var lite konstigt.

Jag förstår inte vad dom jobbar med och hur systemet fungerar när man söker tillstånd att få vara här. Men jag skulle tänka mig... Kanske ge svaret snabbare, så att det går fortare för oss. Så vi vet vad som kommer att hända senare. Varje gång vi söker så tar det fyra månader innan vi får svar. Om dom kunde göra systemet snabbare så skulle det vara mycket bättre.

Det har varit skönt ändå att vara här. Jag har många kompisar här. Det har gått bra för mig här. Jag vill stanna i Sverige. Utbilda mig till och jobba som kirurg. Äga en gård.

Muhammed

I egentlig mening är inte Muhammed ett ensamkommande asylsökande flyktingbarn, men det han berättar har ändå bedömts ha relevant bäring för studien eftersom hans historia visar hur livet kan bli när en utvisning verkställs. Studier som kartlägger och analyserar hur det går för de flyktingar – både barn och vuxna – som återvänder är mycket svåra att genomföra och därför mycket få.

Bakgrund

Vi kom till Sverige 2008 efter att jag blivit hotad av kidnappning av gäng och paramilitära styrkor i hemlandet. Jag kom hit med min familj. Vi sökte asyl men Migrationsverket gav oss avslag på grund av att hemlandet inte kändes farligt att leva i.

Inledningsfasen

Efter ett par överklaganden fick vi upprepade negativa beslut. Vår handläggare på Migrationsverket sade till oss hela tiden att det politiska läget i hemlandet blivit bättre och vi ska skickas tillbaka pga. politiska beslutet mellan Sverige och hemlandet.

Mellanfasen

Vi fick medicinska och psykologiska besvär. Vi sökte hjälp hos Röda korset. 2010 fick vi vårt sista negativa besked. Migrationsverket hotade oss att om vi inte medverkar då kommer polisen. Dom flyttade oss från vår lägenhet till en mindre, Migrationsverket drog ner på månadskostnaden också. En del påtryckningar påbörjades och vi mätte sämre för varje dag.

Handläggaren på Migrationsverket sa att om vi accepterar ska dom ge oss pengar för att göra livet i hemlandet lättare. Jag blev uppmanad att sluta gå i skolan och handläggaren sa att det är ingen idé att överklaga till Europadomstolen. Handläggaren pratade om polisen och att ärendet skulle lämnas till dom.

Av- och utvisningsfasen

Ärendet lämnades dit. Vi träffade en polis som berättade för oss hur nödvändiga åtgärder ska vidtas och att ett flyg ska bokas. Ingen lyssnade på oss. Det var bara skolan som lyssnade. Polisen som vi träffade sa att det är bättre att samarbeta annars kommer vi till lägenheten, hämtar er och kastar ut er ur landet. Polisen gav oss några dagar att packa. När dom kom, knackade på dörren mycket hårt. Vi visste det var polisen. Dom separerade oss på två resor. Jag tillsammans med en syster och mamma åkte till Märsta. Min pappa och andra syskon kom senare. I förvaret var det svårt. Jag såg en tjej som gjorde självmordsförsök. Min lillebror på sex år som såg det hela grät. Han var rädd. Jag kände att jag var i fängelse. I rummet fanns fyra sängar. Bara det. Vi fick inte hålla i våra papper. Våra ID-kort, flygbiljetter var i ett kuvert hos en po-

lisman som satt i ett rum vid huvudentrén. Vi skulle vara där en dag men stannade i elva dagar. Efter dessa elva dagar kom det tre poliser. En kvinnlig och två manliga poliser. Dom meddelade att vi inte får ha mer än 20 kilo i våra väskor annars skulle dom öppna väskorna och ta ut saker tills det blev 20 kilo. Vi var behandlade jättehårt på flygplatsen där vi var, dom tog oss till en plats för inspektion. Jag kände mig som om jag var jättefarlig. Efter det tog dom oss till flygplanet. När planet landade i Frankfurt väntade polisen där på oss. I Frankfurt var där en man som tog oss och en annan gick bakom oss som om vi var kriminella. Vi fick inte vänta på våra plan till (hemlandet) i salen som alla vanliga människor gör utan dom tog oss till ett rum där stannade vi under övervakning i fyra timmar. Sen när det var dags att åka tog dom oss också till ett rum för att titta i våra väskor, sen tog dom oss till flygplanet. Det var jättepinsamt mitt framför alla folk som tittade på hur min mamma grät, hur även jag och min syster faktiskt grät!! Migrationsverket hade lovat oss en del pengar per person men dom gav oss bara 50 dollar per person. Det räckte inte till resan vi skulle göra när vi kom fram.

Så, när vi var i hemlandet, vintern 2011, hade vi inte pengar att ta taxi till en stad vi ville komma till. Vi fick bo hos släkten. Vi var rädda hela tiden för att min pappa var hotad. Vi stannade där tills vi hittade en mindre lägenhet att hyra. Vår släkt betalade hyra för tre månader, det var jättesvårt. Vi insåg att livsvillkoren blivit mycket värre när vi återvände 2011 jämfört med 2008 när vi hade lämnat hemlandet. Min pappa blev tvungen arbeta i annan stad så att vi får pengar till mat och hyra.

Jag såg att min enda chans till ett bättre liv var att satsa på studier. Satsade hårt på mina studier och gjorde bra av mig tills (den väpnade gruppen) kom till byn. Då utlystes utgångsförbud och i princip blev det omöjligt att fortsätta gå i skolan. Nu pågår det krig på fullt allvar. Allierade styrkor kommer med bombanfall och (den väpnade gruppens) soldater anfaller från marken. Vi är fyra bröder och (den väpnade gruppen) hotar oss ständigt att dom ska ta ut en av oss som är över 12 år för ”Jihad”, oss vapen så vi kan kriga. En gång när jag satt i bussen hem stoppade (den väpnade gruppen) bussen i en vägkontroll och började titta i mobiler. Man får inte ha musik i mobilen eller bilder för kvinnor. Dom säger att det HARAM! Jag hade headset på mig, han slet av dom och slog mig hårt i ansiktet och sa; nästa gång ska jag sätta kniven där!

Min upplevelse – backspegeln

Livet vi lever nu efter återvändandet är jättesvårt, inget hopp, inget skratt ingen glädje.

6.1 Reflektioner kring barnens berättelser

Barn som kommer ensamma till Sverige söker asyl utan föräldrar vid sin sida. Att vara ensam i den nya miljön med dess regler och lagar innebär att de vuxna som tar

emot och arbetar med barnen har ett mycket stort ansvar. Idealt sett ska vuxna arbeta på sätt som tryggar relationen till barnen och befrämjar deras tillit till vuxna. Barnkonventionen och svensk lagstiftning ska därutöver fungera som skyddsmekanismer. De berättelser vi återgivit i den här rapporten pekar emellertid åt det motsatta hållet. Efter av- eller utvisningsbeslut överger barnen ofta boendena med förhoppningen att klara sig själva på något sätt. En oviss tid inleds och olika omständigheter leder till händelser av traumatisk karaktär i deras liv.

Berättelserna visar två sidor av hur ensamkommande asylsökande barn kämpar för sin existens i en kaotisk miljö samtidigt som de när hoppet om ett bättre liv. Å ena sidan kan berättelserna sammanfattas i termer av avbrott i vardagen, misstro till den svenska lagstiftningen och tjänstemän, känsla av att vara övergiven samt ovisshet och oro inför framtiden. Å andra sidan beskriver berättelserna individer som i sin ensamhet kämpar vidare genom att lära sig språk, skaffa sig utbildning, ta sig från stad till stad eller (innan de kom till Sverige) genom många länder med hopp om uppehållstillstånd. Deras motståndskraft är länken till deras fortsatta överlevnadsstrategier i kaoset. Avslutningsvis visar berättelserna barnens längtan efter stabilitet, samhörighet och inkludering. De längtar efter en plats att stanna vid och därmed avsluta migrationen.

7. Syntes

Under två och ett halvt år har vi genom enkäter, intervjuer och dialogföra med aktörer som är inblandade i av- och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn insamlat ett stort empiriskt material. Vi har också intervjuat barn med olika bakgrund och livsöden. Vår intention med projektet som helhet har hela tiden varit att utifrån ett holistiskt perspektiv få ett samlat grepp om frågorna samtidigt som vi haft ett särskilt fokus på barnen. I detta avslutande kapitel diskuterar vi kortfattat först vårt insamlade material i form av reflektioner som också inbegriper våra slutsatser. Därefter presenterar vi vår vision av hur av- och utvisningsprocesser skulle kunna utvecklas för att bättre integrera värdighet med effektivitet med utgångspunkt i barnens bästa.

7.1 Tjänstemännen och barnen

Våra studier visar att det på organisationsnivå finns en föreställning om att värdighet och effektivitet kan och måste kunna förenas utan större problem. Poliser ser främst värdigheten som kopplad till själva verkställigheten och tjänstemän på Migrationsverket anser ofta att värdigheten är inbäddad i befintlig lagstiftning. Föreställningen om en relativt oproblematiske förening mellan värdighet och effektivitet utmanas dock av resultat på individnivå. I den studie som redovisades i projektets förra rapport, (Ghazinour et al., 2014a), och som kartlade och analyserade de centrala aktörernas förhållningssätt och samverkan, framkom tydligt att socialsekreterare, HVB-personal och gode män hade andra perspektiv och förhållningssätt. Detta resulterade i att olika signaler gavs till barnen. I vissa fall drog aktörerna åt märkbart olika håll och hade svårt att förstå varandras utgångspunkter och uppdrag. De åtta barnens berättelser illustrerar detta väldigt väl.

I den här rapporten visar vi att majoriteten av poliser och socialsekreterare upplever arbetet med ensamkommande asylsökande barn som krävande. De hanterar dock stressen i samband med av- och utvisningar och har tillgång till socialt stöd. Tydligt är dock att polismyndigheten och socialtjänsten utifrån ett organisationsstödsperspektiv kan ta ett större ansvar för att anställda medvetandegörs om relevanta direktiv, regleringsbrev och konventioner.

Våra resultat tyder sammantaget på att effektivitet och värdighet i praktiken är svåra att förena, något som alla aktörer såväl som barnen påverkas av. Den här svårigheten skapar ett spänningsfält där varje aktör var för sig eller i mindre allianser med varandra drar åt olika håll. Poliser och socialsekreterare är två av flera aktörer som befinner sig i barnens omedelbara miljö; de och barnen ingår följaktligen i ett samspel med och påverkar varandra. Detta samspel påverkas i sin tur av såväl lagstiftning som politiskt klimat. Den omedelbara miljön, de olika myndighetsorganisationerna och de politiska beslutsfattarna är med andra ord tillsammans med tidsfaktorn styrande för hur effektivitet och värdighet förenas eller inte förenas i av- och utvisningsprocesser (Bronfenbrenner, 1986). En avgörande fråga är vad det blir för människa av det barn som hamnar i detta spänningsfält? I sammanhanget är det viktigt att poängtera att en majoritet av de barn som kommer till Sverige som ensamma asylsökanden befinner sig i åldersspannet 13–17 år. Det tar i regel relativt lång tid – upp till ett par år – innan de står inför definitiva beslut om av- eller utvisning (det vill säga när inga fler överklagansmöjligheter eller några verkställighetshinder finns). Under dessa år utvecklar barnen relationer med Migrationsverkets handläggare, med HVB-personal, med gode män, med socialsekreterare och med lärare. Samtliga dessa aktörer representerar på ett eller annat sätt svenska myndigheter. Med andra ord växer barnen upp i och får i stor utsträckning sina identiteter formade av myndigheter. Forskning visar att konflikter eller oenighet om roller, uppdrag och förhållningssätt mellan aktörer i förhållande till barn inte skapar förutsättningar för positiv utveckling hos barnen (Rosa & Tudge, 2013). Det är ur det perspektivet inte överraskande att barnens berättelser och föreställningar om svensk lagstiftning och svenska myndigheter är mörka.

Vilka blir då konsekvenserna av att poliser, socialsekreterare och barn var och en på sitt sätt och utifrån egna förutsättningar upplever frustration? Det finns säkert flera svar på den frågan men en sak är säker, att frustrationen eller spänningsfältet mellan dessa tre, inte leder till att värdighet och effektivitet oproblematiskt kan förenas. Att det finns föreställningar om att detta ändå är möjligt är en sak, men i praktisk handling, eller rättare sagt vid implementeringen, tycks det oss som om många far illa. Tjänstemän som inte mår bra i relation till uppdraget i kombination med barn som ska utvisas från Sverige skapar inte goda förutsättningar för att slå vakt om barnens bästa. Det är framförallt ensamkommande asylsökande barn som betalar det högsta priset. Vår övergripande slutsats är därför att poliser, socialsekreterare och barn bör ges möjlighet att under andra omständigheter och villkor närma sig både varandra och det effektiva och värdiga återvändandet. Men hur skulle detta kunna bli möjligt? I nästa avsnitt presenterar vi en modell som skulle kunna reducera tjänstemäns psykiska ohälsa, bidra till bättre kontroll och hantering av krav samt ge möjlighet till genuin samverkan; framförallt skulle den dock ha potential att utifrån barnens perspektiv förena effektivitet och värdighet på bättre sätt.

7.2 Utvecklingspotential – en modell över hantering av av- och utvisningar

Den modell som föreslås här tar sin utgångspunkt i det normativa ramverk som Barnkonventionen och generella mänskliga rättigheter utgör. Om vi också utgår ifrån att asylfrågan utgör den arena som förenar aktörerna och barnen krävs ett holistiskt angreppssätt; men hur och på vilket sätt?

Idag agerar varje aktör utifrån sin egen profession, sitt eget uppdrag och sin egen organisation. Vårt förslag innebär att arbetet istället borde organiseras mer integrativt där alla aktörer sitter under ett och samma tak. Idag kallas barnet till återvändandesamtal hos Migrationsverkets handläggare. Barnens berättelser vittnar om att de i sådana samtal ofta gör motstånd som i sig skulle kunna leda till psykisk ohälsa. Socialsekreterarna å sin sida arbetar olika och de har för närvarande inga möjligheter till systematisk uppföljning av barnen. När polisen tar över för verkställighet då är barnen ofta antingen så psykiskt dåliga att de behöver specialiserad vård eller stridsbenägna och har kampvilja. Polisens arbete blir med andra ord svårt.

Vi anser och vi tror att principer som redan används och som alla känner igen också borde tillämpas för ensamkommande asylsökande flyktingbarn, nämligen Barnahus. Barnahus är en samverkansmodell framtagen för barn som varit utsatta för våld eller övergrepp. Syftet med Barnahus är att samtliga inblandade myndigheter ska finnas på ett och samma ställe så att barnet inte ska behöva åka till olika ställen och lämna sin berättelse. Denna modell skapar förutsättningar för kontinuerligt utbyte av information och kunskap mellan myndigheterna både i det specifika fallet men också på en mer övergripande nivå (Johansson, 2008).

Tanken med Barnahus när det gäller ensamkommande asylsökande flyktingbarn skulle kunna vara att av- och utvisningsprocesserna i en trygg och barnvänlig miljö påbörjades där. Förutsättningar skulle också skapas för att representanter för Migrationsverket, socialsekreterare, kontaktpersoner från HVB-hem, polisen och god man tillsammans kunde förstå barnens behov och utsatthet på ett tidigt stadium. Dessutom skulle barnen slippa berätta och återberätta sina historier för var och en av aktörerna, vilket i sig skulle kunna vara trygghetskapande.

Vår ståndpunkt är att det i samband med av- och utvisningar behövs en trygg miljö där barnets förvärvade erfarenhet och normer från Sverige beaktas, negativa effekter av verkställandet av av- eller utvisningen bearbetas hos barnen och den framtid som ligger framför barnen tas på allvar. Ett återanpassningsprogram efter återvändandet borde också tas fram med hjälp av ansvariga politiker, eller frivilligorganisationer såsom Röda Korset eller Röda Halvmånen i det land barnen återvänder till. Många av dessa barn växer upp i Sverige och att återvända till hemlandet kan bli mycket svårt om barnet inte får hjälp att återanpassa sig till ursprungsmiljön. Om barn vet att det finns en plan – utöver själva överlämnandet – ökar troligen tryggheten och denna

medvetenhet kan också fungera som en skyddsfaktor. Sannolikheten för att barnen samarbetar snarare än kämpar emot ökar troligen också.

Avslutande ord

Sverige granskades av FN:s barnrättskommitté i början av 2015. Kommittén ansåg då bland annat att skyddet för ensamkommande asylsökande flyktingbarn var för svagt (Committee on the Rights of the Child, 2015). Våra resultat pekar i samma riktning. Vuxenvärlden runt barnen består både av individer som vill hjälpa och skydda och av individer vilkas uppdrag det är att få barnen att lämna Sverige – med tvång om så krävs. Därutöver finns andra vuxna, sådana som tillfälligt erbjuder mat och husrum utan krav på motprestationer och sådana som förväntar sig och kräver långa obetalda arbetsdagar som ersättning. Hur många barn som utnyttjas på den svenska arbetsmarknaden på samma sätt som Ali vet vi förstås inte. Eftersom mellan 5 % och 9 % av barnen försvann årligen mellan 2011 och 2014 (Barnombudsmannen, 2015), finns dock dessvärre skäl att anta att han är långt ifrån ensam om sin upplevelse. Att notera i sammanhanget är att barnrättskommittén uttryckte oro över dessa försvinnanden och kritiserade att de sällan utreds på fullgoda sätt.

Ur ett barnrättsperspektiv är det dessutom problematiskt att de åtta berättelser som vi redovisar i den här rapporten alla vittnar om den misstro barnen upplever att de bemötts med. Barn har rätt att göra sina röster hörda i processer och frågor som gäller dem (artikel 12 i Barnkonventionen) men uppenbart är att de beslutsfattande vuxna som lyssnar ibland väljer att inte tro på det barnen säger. Misstro och misstänksamhet föder uppgivenhet hos barnen som undrar vad mer de kan säga och göra för att bli tagna på allvar. De befinner sig samtidigt i ett märkligt limbo-tillstånd, ett vakuum av väntan. I våra tidigare intervjuer mötte vi ofta uppfattningen att makten att förändra sin livssituation ligger hos barnet självt. Om bara barnet aktivt väljer att medverka till sin av- eller utvisning ersätts limbo-tillståndet och vakuumet av andra omständigheter där barnet kan bygga ett nytt liv. Den uppfattningen springer givetvis ur en situation som professionella och välmenande vuxna i Sverige inte anser är gynnsam för ett barns utveckling. Argumentet är att det vore bättre för dem att återvända hem än att leva i oro i Sverige. Det är emellertid angeläget att problematisera den uppfattningen mot bakgrund av de resultat vi presenterat i det här projektet och att placera den i ett globalt sammanhang. Det senare är också (i likhet med barnrätts-

kommitténs rekommendationer) en uppmaning till större politiskt ansvarstagande för hur ensamkommande asylsökande flyktingbarns mänskliga rättigheter kan ges ett bättre och starkare skydd i Sverige.

Det globala sammanhang som UNHCR beskriver är att man under 2014 bedömde att mer än 42 miljoner människor var ”of concern” för organisationen. Dessa var bland andra flyktingar (omkring 11,7 miljoner); asylsökanden (omkring 1,1 miljoner) och internflyktingar (23,9 miljoner) (UNHCR, 2014, 11). Människor som flyr utomlands lämnar ofta mycket svåra situationer präglade av förföljelse, krig och orättvisor bakom sig. Flykten innebär dock en stor risk; mer än 3000 människor dog exempelvis på Medelhavet bara under 2014 när deras båtar havererade och ingen undsättning fanns att tillgå. För närvarande är Syrien det land som uppmärksammas mest eftersom omkring hälften av landets dryga 22 miljoner invånare har påverkats av de pågående konflikterna. Av de 2,2 miljoner människor som hittills lämnat Syrien är hälften barn. Merparten av dem lever i flyktingläger i grannländerna. Omkring 3700 av de syriska flyktingbarnen är utan sina föräldrar och andra släktingar i sådana läger i Jordanien och Libanon (UNHCR, 2015). Trots att det ofta är grannländer som är de största mottagarna av vuxna och barn på flykt utmanas de internationella konventioner som ska skydda flyktingar av striktare gränskontroller i EU, Nordamerika och Australien. Alltfler flyktingar möts dessutom av misstro och misstänksamhet vid framkomsten till andra länder (UNHCR, 2014, 4–5). För en del av dem som lyckas ta sig till EU och Sverige väntar besked om att de inte får stanna och det är då som de – precis som de intervjuade pojkarna i den här rapporten – måste fatta beslut om vad de ska göra härnäst. Baahirs inställning är klar. Han berättar att han flytt av fruktan för sitt liv, flytt för att han måste, inte för att han vill. Han dör hellre i Sverige än återvänder.

Referenser

- Ahlström, G., & Wenneberg, S. (2002). Coping with illness-related problems in persons with progressive muscular diseases: the Swedish version of the Ways of Coping Questionnaire. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 16(4), 368–375.
- Andersson, B., Tedfeldt, E-L., & Larsson, G. (2000). *Avlastningsamtal och debriefing. Handbok för samtalsledare*. Lund: Studentlitteratur.
- Arbetsmiljöverket. (2005). Korta sifferfakta Socialsekreterare Nr. 8.2005. Hämtad den 27 april, 2015, från http://www.av.se/dokument/statistik/sf/sf2005_08.pdf
- Arbetsmiljöverket. (2014). Arbetsmiljöstatistik Rapport 2014:3. Hämtad den 27 april, 2015, från http://www.av.se/dokument/statistik/officiell_stat/ARBMIL2013.pdf
- Arnetz, B. B., Arble, E., Backman, L. Lynch, A., & Lublin, A. (2013). Assessment of a prevention program for work-related stress among urban police officers. *Int Arch Occup Environ Health*, 86(1), 79–88. doi: 10.1007/s00420-012-0748-6
- Banks, M. H., Clegg, C. W., Jackson, P. R., Kemp, N. J., Stafford, E. M., & Wall, T. D. (1980). The use of the General Health Questionnaire as an indicator of mental health in occupational studies. *Journal of Occupational Psychology*, 53(3), 187–194. doi: 10.1111/j.2044-8325.1980.tb00024.
- Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige. Hämtad den 27 april, 2015 från <http://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/barnkonventionen-i-sin-helhet.pdf>
- Barnombudsmannen (2015). *Barnombudsmannen kräver nationell handlingsplan om ensamkommande*. Hämtad den 26 mars, 2015 från <http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/i-media/nyheter/2015/barnombudsmannen-kraver-nationell-handlingsplan-om-ensamkommande/>
- Beek, M. (2004). *Providing a secure base in long-term foster care*. London: London: BAAF.

- Ben-Zur, H., & Keren, M. (2007). Burnout, Social Support, and Coping at Work Among Social Workers, Psychologists, and Nurses: The Role of Challenge/Control Appraisals. *Social Work in Health Care, 45*(4), 63–82. doi: 10.1300/J010v45n04_04
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the Family as a Context for Human Development. Research Perspectives. *Developmental Psychology, 22*(6), 723–742. doi: 10.1037/0012-1649.22.6.723
- Brunt, D., & Hansson, L. (2002). The social networks of persons with severe mental illness in in-patient settings and supported community settings. *Journal of Mental Health, 11*(6), 611–621. doi: 10.1080/09638230021000058175
- Chase, E. (2010). Agency and Silence: Young People Seeking Asylum Alone in the UK. *British Journal of Social Work, 40*(7), 2050–2068. doi: 10.1093/bjsw/bcp103
- Cohen, S. & Syme, S. L. (1985). Issues in the study and application of social support. I S. Cohen & S. L. Syme (red.), *Social support and health*. (pp. 3–22). San Diego, CA, US: Academic Press.
- Committee on the Rights of the Child (2015). *Concluding observations on the fifth periodic report of Sweden adopted by the Committee at its 68th session (12–30 January 2015)*.
- Danermark, B. (2000). *Samverkan – himmel eller helvete: en bok om den svåra konsten att samverka*. Stockholm: Gothia.
- Fazel, M., Reed, R., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors *Lancet* Vol. 379, 266–282.
- Folkman, S. (1984). Personal control and stress coping process: A theoretical analysis. *Journal of personality and social psychology, 46*(4), 839–852.
- Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1988). *Ways of Coping Questionnaire. (Manual)*. Palo Alto: Mind Garden.
- Folkman, S., & Moskowitz, J. T. (2004). Coping: pitfalls and promise. *Annu Rev Psychol, 55*, 745–774. doi: 10.1146/annurev.psych.55.090902.141456
- Ghazinour, M., Hansson, J., Lauritz, L-E., Padyab, M., Sundqvist, J., Wimelius, M. E., & Ögren, K. (2014a). *Avvisningar och utvisningar av ensamkommande flyktingbarn: om effektivitet, värdighet och barnens bästa från tjänstemäns och gode mäns perspektiv*. Umeå: Umeå universitet, Polisutbildningens skriftserie 2014:3

- Ghazinour, M., Hansson, J., Lauritz, L-E., Padyab, M., Sundqvist, J., Wimelius, M. E., & Ögren, K. (2014b). *Ensamkommande flyktingbarns återvändande: Om förutsättningar samt centrala aktörers roller och ansvar*. Umeå: Umeå universitet, Polisutbildningens skriftserie 2014:2.
- Goldberg, D. P., Oldehinkel, T., & Ormel, J. (1998). Why GHQ threshold varies from one place to another. *Psychol Med*, 28(4), 915–921.
- Goldberg, D., & Williams, P. (1988). *A User's Guide to the General Health Questionnaire*: NFER-Nelson.
- Hamama, L. (2011). Differences between Children's Social Workers and Adults' Social Workers on Sense of Burnout, Work Conditions and Organisational Social Support. *British Journal of Social Work*. doi: 10.1093/bjsw/bcr135
- Herman, L. (1992). *Trauma and recovery*: Harper Collins Publisher.
- Hernadi, P. (1987) Literary interpretation and the rhetoric of the human sciences, in John S. Nelson
- Holahan, C. J., & Moos, R. H. (1990). Life stressors, resistance factors, and improved psychological functioning: An extension of the stress resistance paradigm. *Journal of personality and social psychology*, 58(5), 909–917.
- Johansson, S. (2008). *Myndighetssamverkan i barnahus: organisering, innehåll och process : delrapport 4 i utvärderingen av nationell försöksverksamhet med barnahus 2006–2007*. Lund: Sociology of Law, Lund University.
- Karasek, R., Brisson, C., Kawakami, N., Houtman, I., Bongers, P., & Amick, B. (1998). The Job Content Questionnaire (JCQ): An instrument for internationally comparative assessments of psychosocial job characteristics. *Journal of Occupational Health Psychology*, 3(4), 322–355.
- Karasek, R. (1979). Job demands, job decision latitude, and mental strain – implications for job redesign. *Administrative science quarterly*, 24(2), 285–308.
- Karasek, R., & Theorell, T. (1990). *Healthy work: stress, productivity, and the reconstruction of working life*. New York: Basic.
- Kohli, R. (2006). The sound of silence: Listening to what unaccompanied asylum-seeking children say and do not say. *British Journal of Social Work*, 36(5), 707–721. doi: 10.1093/bjsw/bch305
- LaRocco, J. M., House, J. S., & French Jr, J. R. P. (1980). Social Support, Occupational Stress, and Health. *Journal of Health & Social Behavior*, 21(3), 202–218.

- Larsson, G., Kempe, C. & Starrin, B. (1988). Appraisal and coping processes in acute time-limited stressful situations: A study of police officers. *European Journal of Personality*, 2(4), 259–276.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress appraisal and coping*. New York: Springer Publishing.
- Lazarus, R. S. (1993). Coping theory and research: past, present, and future. *Psychosom Med*, 55(3), 234–247.
- Lipsky, M. (1980). *Street-level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lipsky, M. (2010). *Street-level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services* (30th anniversary expanded ed.). New York: Russell Sage Foundation.
- Lustig, S. L., Kia-Keating, M. Knight, W., Grant, G., Paul, E., Heidi, K., Terence, Kinzie, J. D. (2004). Review of child and adolescent refugee mental health. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 43(1), 24–36. doi: 10.1097/00004583-200401000-00012
- Mishler, E. G. (1986). *Research interviewing. Context and Narrative*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Nationell bastaktik. (2005). *Nationell bastaktik*. Solna: Polishögskolan.
- et al. (eds), The rhetoric of the Human Sciences (263–275). Madison, WI: University of Wisconsin Pres.
- Papadopoulos, R. K. (2001). Refugee families: Issues of systemic supervision. *Journal of Family Therapy*, 23(4), 405–422.
- Parkes, K. R. (1990). Coping, negative affectivity, and the work environment: Additive and interactive predictors of mental health. *Journal of Applied Psychology*, 75(4), 399–409. doi: 10.1037/0021-9010.75.4.399
- Rikspolisstyrelsen. (2002). *Psykosocialt omhändertagande inom Polisen*. Dnr PEB 100-2955-99.
- Rodin, J., & Salovey, P. (1989). Health Psychology. *Annual Review of Psychology*, 40(1), 533.
- Rosa, E. M., & Tudge, J. (2013). Urie Bronfenbrenner's Theory of Human Development: Its Evolution From Ecology to Bioecology. *Journal of Family Theory & Review*, 5(4), 243–258. doi: 10.1111/jftr.12022

- Sanne, B., Torp, S., Mykletun, A. & Dahl, A. (2005). The Swedish Demand–Control–Support Questionnaire (DCSQ): Factor structure, item analyses, and internal consistency in a large population. *Scandinavian Journal of Public Health*, 33(3), 166–174.
- Schwarzer, R., Bowler, R. M., & Cone, J. E. (2013). Social integration buffers stress in New York police after the 9/11 terrorist attack. *Anxiety, Stress, & Coping*, 27(1), 18–26. doi: 10.1080/10615806.2013.806652
- Selye, H. (1978). *The stress of life, revised edition*. New York: McGraw-Hill paperbacks.
- Strinnlund, A. C. (2003). *Samverkan i familjearbete: om en samverkansmodell för helhetssyn i arbetet med familjer*. Härnösand: FoU Västernorrland.
- Sundqvist, J., Hansson, J., Ghazinour, M., Ögren, K. & Padyab, M. (2015). Unaccompanied Asylum-Seeking Refugee Children's Forced Repatriation: Social Workers' and Police Officers' Health and Job Characteristics. *Global Journal of Health Science*, 7(6), 215–225. doi: DOI: 10.5539/gjhs.v7n6p215
- Tham, P. & Meagher, G. (2009). Working in Human Services: How Do Experiences and Working Conditions in Child Welfare Social Work Compare? *British Journal of Social Work*, 39(5), 807–827. doi: 10.1093/bjsw/bcm170
- Undén, A. L., & Orth-Gomér, K. (1989). Development of a social support instrument for use in population surveys. *Soc Sci Med*, 29(12), 1387–1392.
- UNHCR (2014). *Protecting Refugees and the role of the UNHCR*. Hämtad den 26 mars 2015 från <http://www.unhcr.org/509a836e9.html>
- UNHCR (2015). *The Future of Syria: Refugee Children in Crisis*. Hämtad den 26 mars 2015 från http://unhcr.org/FutureOfSyria/index.html#_ga=1.140043763.1125553753.1352387127
- Viswesvaran, C., Sanchez, J. I. & Fisher, J. (1999). The Role of Social Support in the Process of Work Stress: A Meta-Analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 54(2), 314–334. doi: <http://dx.doi.org/10.1006/jvbe.1998.1661>
- WHO (2014a). Mental health. Hämtad den 20 oktober, 2014, från http://www.who.int/topics/mental_health/en
- WHO (2014b). Mental health: a state of well-being. Hämtad den 20 oktober, 2014, från http://www.who.int/features/factfiles/mental_health/en/
- WHO (2014c). Occupational and work-related diseases. Hämtad den 20 oktober, 2014, från http://www.who.int/entity/occupational_health/activities/occupational_work_diseases/en/index.html

- WHO (2014d). Psychosocial risk factors and hazards. Hämtad den 20 oktober, 2014, från http://www.who.int/occupational_health/topics/risks_psychosocial/en/
- Wilberforce, M., Jacobs, S., Challis, D., Manthorpe, J., Stevens, M., Jasper, R. & Netten, A. (2012). Revisiting the Causes of Stress in Social Work: Sources of Job Demands, Control and Support in Personalised Adult Social Care. *British Journal of Social Work*. doi: 10.1093/bjsw/bcs166
- Ödlund, A. (2010). Pulling the Same Way? A Multi-Perspectivist Study of Crisis Cooperation in Government. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 18(2), 96–107.

I Polisutbildningen skriftserie har tidigare utgivits:

- 1) Lauritz LE, Ghazinour M, (red.) Nordisk polisforskning – Konferensskrift från den tredje nordiska polisforskningskonferensen, Umeå 2010
- 2) Ghazinour M, Hansson J, Lauritz LE, Padyab M, Sundqvist J, Wimelius M E, Ögren K. Ensamkommande flyktingbarns återvändande – Om förutsättningar samt centrala aktörers roller och ansvar, Umeå 2014
- 3) Ghazinour M, Hansson J, Lauritz LE, Padyab M, Sundqvist J, Wimelius M E, Ögren K. Avvisningar och utvisningar av ensamkommande flyktingbarn – Om effektivitet, värdighet och barnets bästa från tjänstemäns och gode mäns perspektiv, Umeå 2014

Många ensamkommande asylsökande flyktingbarn som sökt sig till Sverige med målet att få ett bättre framtida liv får inte stanna här. De avvisas eller utvisas. I den här rapporten beskriver åtta barn sina erfarenheter av mötet med handläggare på Migrationsverket, socialsekreterare, poliser, gode män och personal på HVB-hem. Barnen beskriver inte bara upplevelser av avbrott i deras vardag utan också att de misstror den svenska lagstiftningen och flera av de tjänstemän de möter. De beskriver också att de, trots att de inte kommer att få stanna, kämpar vidare att lära sig svenska, skaffa sig en utbildning och vill lära sig hur samhället fungerar.

Hur mår poliser och socialsekreterare som har arbetat med avvísningar och utvisningar av dessa barn? Genom en nationell enkätundersökning undersöktes de två professionerna av forskargruppen vid Umeå universitet med frågor om vilka arbetskrav de har, vilken kontroll de har i arbetet, hur de hanterar stress (coping) och hur deras psykiska hälsa är relaterat till arbetet med att utvisa och avvisa barn från Sverige.

De presenterade resultaten ligger i linje med FN:s barnrättskommittés kritik mot Sverige att skyddet av ensamkommande barn är för svagt. Den här rapporten finner att barnen hamnar i kläm mellan myndigheter som drar åt olika håll.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska återvändandefonder

Polisutbildningen

Umeå universitet, 901 87 Umeå

Polisutbildningens skriftserie: nr 4
ISBN 978-911-7601-301-4